

allatis id agat, ut eis hunc ipsum philosophum, licet pariter atque Xenophanes unitatem statuatur, tamen fines non sustulisse demonstret. Quae uerba autem afferuntur, in eis hoc frustra quaeres; agitur enim in eis de figura conglobata, quam habere deum Xenophaneum, quamquam nec finitus nec infinitus dicatur, ipse tradit libelli scriptor. Docuit quidem Parmenides illud unum finitum esse, at alii uersus laudandi erant ad hoc decretum Parmenidi uindicandum. cf. Parm. fragmm. u. 86 Mull.:

κρατερὴ γὰρ ἀνάγκη

πείρατος ἐν δεσμοῖσιν ἔχει τε καὶ ἀμφὶς ἔεργει

siue fragmm. u. 109:

ἢ γὰρ πάντοθεν ἴσον ὁμῶς ἐν πείρασι κρηεῖ.

Itaque non modo *ἀντόν* pariter atque *αὐτό* offendit, sed etiam uersus Parmenidei, qui quidem a scriptore afferuntur, adeo importuni sunt et alieni a consilio huius disputationis, ut aut corruptela altius descendenti locum deprauatum esse aut scriptorem fuisse temeritate prorsus inaudita constare uideatur. Hoc uero omnes uerebuntur statuere, si emendatione a scriptore, quisquis est, tanta culpa demoueri potuerit. Atqui est emendatio in promptu ita quidem non comparata, ut ab omnibus fore ut probetur sperare ausim, nec uero tam audax et temeraria, ut plane sit reicienda. Conicio enim post uocem corruptam *ἀντόν* lacunam esse et intercidissem uersum, qui in carmine Parmenideo (cf. Simpl. in Arist. Phys. p. 31 b.) uerba adhuc in libello exstantia proxime praecedit; illud *ἀντόν* siue *αὐτό* nihil aliud esse nisi uocem *ἀντάρ*, quae uersus a librariis omissi prima est. Quam coniecturam si probaueris, hos uersus a scriptore laudatos fuisse existimabis:

αὐτὰρ ἐπεὶ πείρας πύματον τετελεσμένον ἐστίν,

πάντοθεν ἐν κύκλῳ σφαιρῆς*) ἐναλίγκιον ὄγκῳ

μεσσόθεν ἰσοπαλές.

Tot uero uerba intercidissem in libello, qui paene innumeris scateat mendis, minime mirum. cf. p. 978, b, 15, ubi duodecim uerba, quae solus cod. Lips. peropportune seruauit, in ceteris codicibus omissa esse manifestum est. Sed ne hac quidem coniectura probata totum locum integritati restitutum censeo; offendunt enim uerba *λέγει ἐν ὄν εἶναι*, in quibus *ὄν* aperte corruptum est, quod ut eiciamus Felicianus uidetur suadere interpretatus: „quemadmodum etiam Parmenides unum esse ipsum inquit.“ Sed quam proxime ad lectionem librorum manu scriptorum accedendum esse ratus et persuasum habens etiam consilio scriptoris postulari mutationem uocis *λέγει*, haec genuina uerba fuisse existimo: *λέγων ἐν εἶναι* (scil. *φησίν*), ut sententia sit: „quemadmodum Parmenides quoque, etiam si unum esse statuit, (haec habet:)“ His emendationibus, quas iusto audaciores esse negauerim, comprobatis neque ulla remanebit in uerbis obscuritas et uersus allati accommodati apparebunt ad scriptoris consilium. Haec enim uidetur esse totius loci ratio: „Nihil obstat, quominus deus, licet unum sit (*ἐν ὄντα*),

*) Simplicium secutus *σφαιρας* cum Mullachio mutauit in *σφαιρης*.

finibus sit circumscriptus, quemadmodum etiam Parmenides, quamquam unum tantum esse docet (*λέγων ἓν εἶναι*), uersus habet, quibus illud unum, quod Xenophanem secutus conglobata figura esse putat (*σφαιροῦς ἐναλίγκιον ὄγκου*), discrepans a Xenophane finitum esse dicat (*πεῖρας πύματον*).

p. 978, b, 10 seqq: τὸ γὰρ πέρας τινὸς μὲν ἀνάγκη ἴσως εἶναι, οὐ μέντοι πρὸς τι γε, οὐδὲ ἀνάγκη τὸ ἔχον πέρας πρὸς τι ἔχειν πέρας, ὡς πεπερασμένον πρὸς τὸ μὴ ἐφεξῆς ἀπείρου, ἀλλ' ἐστὶ τὸ πεπεράνθαι ἔσχατα ἔχειν, ἔσχατα δ' ἔχον οὐκ ἀνάγκη πρὸς τι ἔχειν.

Nolim cum Bekkero, ad quem Mullāch se applicauit, in textum recipere ἴσως (u. 1), quod uir doctus pro uoce ἴσον scripsit, quae in nullo codice legitur uno Vaticano 1302 excepto. Etiam in codice Feliciani defuisse uidetur, ubi prima huius coli uerba sic redduntur: „terminum enim et finem alicuius quidem esse necesse est.“ Non dubitarem quidem scriptio-nem Bekkerianam sequi, si sententiam illo uocabulo deficiente maneam fieri uiderem; at non uideo. — Verba πρὸς τὸ μὴ ἐφεξῆς ἀπείρου quin ualde obscura sint, nemo dubitabit. Brandis μὴ transposuit ante πρὸς, sed ipse se nescire fatetur, quid sibi uelit uox ἀπείρου. Mullach legendum censet aut πρὸς τὸ ἐφεξῆς ἀπείρου aut πρὸς τὸ ἐφεξῆς τοῦ ἀπείρου. Illud in textum recepit adductus fortasse interpretatione Feliciani: „tamquam finitum ad id refertur, quod deinceps subsequitur infinitum.“ Equidem crediderim locum emendatione etiam leniore sanari posse. Mihi enim uidetur recte legi: ὡς πεπερασμένον πρὸς τι τοῦ ἐφεξῆς ἀπείρου i. e. quasi finitum sit aliqua infiniti parte, quam attingat.

p. 978, b, 14 seq: ἐπίοις μὲν οὐ συμβαίνει πᾶν καὶ πεπεράνθαι.

Post πεπεράνθαι nonnulla intercidisse cum per se est euident, tum apparet e lectione cod. Lips., in quo adduntur haec: πρὸς τι συνάπτειν, τοῖς δὲ πεπεράνθαι μὲν, μὴ μέντοι πρὸς τι πεπεράνθαι. Facile intellegitur lacunam in ceteris codicibus inde ortam esse, quod oculus librarii de sententia uerborum parum solliciti a uoce πεπεράνθαι ad eandem post modicum interuallum repetitam aberrauerit. Quod cum uix in dubium uocari possit, ea uerba a Bekkero non esse recepta mirari satis non queo. Brandis, qui cod. Lips. secutus indidem etiam οὐ recte mutauit in οὐν, uocem καί, quae necessario requiritur, interposuit inter πεπεράνθαι et πρὸς τι συνάπτειν. Locus igitur emendatius sic scribetur: ἐπίοις μὲν οὐν συμβαίνει πᾶν, καὶ πεπεράνθαι καὶ πρὸς τι συνάπτειν, τοῖς δὲ πεπεράνθαι μὲν, μὴ μέντοι πρὸς τι πεπεράνθαι. Tamen ne sic quidem prorsus integrum eum existimauerim; offendo enim in uoce πᾶν, cuius loco ἀμφότερον uel tale quid exspectamus, cum illud πᾶν, quod nonnullis rebus tribui dicitur, duas tantum notiones amplectatur. Indicaui uolnus; quo uolneri medear, non habeo.

p. 978, b, 15 seq.: πάλιν περὶ τοῦ ἀκίνητον εἶναι τὸ ἓν καὶ τὸ ὄν, ὅτι καὶ τὸ ὄν κινεῖται, ἴσως ὁμοίως τοῖς ἔμπροσθεν ἄτοπον.

Brandis, cui tres particulae negantes uidentur intercidisse, sic locum constitui uolt: πάλιν περὶ τοῦ μὴ ἀκίνητον εἶναι τὸ ἓν καὶ τὸ ὄν, ὅτι καὶ τὸ μὴ ὄν οὐ κινεῖται κ. τ. λ.

Probatur hoc a Bergkio, qui praeterea particulam *καί* post *ὅτι* abiciendam putat utpote alienam ab hac conclusione. Mullach non contentus tot uocibus additis et una uoce expuncta insuper post *εἶναι* (u. 1) inserit *καί μὴ κινεῖσθαι*, quod in praecedenti capite *τὸ ἐν καὶ τὸ ὄν* dictum sit *οὔτε ἀκίνητον εἶναι οὔτε κινεῖσθαι*. Permira mihi uidetur uirorum doctorum consensio, qua tres particulas negantes casu et fortuito in una sententia a librario temerario omissas esse sibi persuaserint. Accedit, quod scriptor in hac disputationis parte non id agit, ut *τὸ ἐν καὶ τὸ ὄν* falso *μὴ ἀκίνητον* uocari demonstret, sed euincere studet *τὸ μὴ ὄν* recte *μὴ κινεῖσθαι* dici, perperam dici *ἀκίνητον*. cf. u. 23 eiusd. pag: *τὸ μὲν οὖν μὴ κινεῖσθαι ἀληθές ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος, τὸ δὲ ἡρεμεῖν οὐχ ὑπάρχει τῷ μὴ ὄντι*. notioni *ἡρεμεῖν* enim eandem uim esse quam notioni *ἀκίνητον εἶναι* in praeced. (u. 20 seq.) affirmauerat. Inde nullam opem huic loco allatam esse Brandisii coniecturis uel ei apparebit, qui non offendatur haec ipsa corrigendi ratione. Equidem nusquam quicquam mutatum uelim nisi eo loco, ubi codicum discrepantia facillime mutationem admittit. Cod. Lips. (u. 1) non praebet *τὸ ἐν καὶ τὸ ὄν*, sed mutato uerborum ordine *τὸ ὄν καὶ τὸ ἐν*. Vtramque lectionem aspersionem; recte legi existimo *τὸ μὴ ὄν*, quam emendationem confirmatam puto insolita illa coniunctione *τὸ ὄν καὶ τὸ ἐν*, quam parum accurate Brandis reddidit: „ens se u unum.“ Atque ne Felicianus quidem uidetur legisse, quod codd. superstites praebent; conuertit enim: „praeterea quod inquit de eo quod immobile est et mouetur.“ Illud quidem Bergkio assentior uocem *καί* post *ὅτι* abiciendam esse. Haec autem sententia erit: „non minus absurde quam ea, quae supra commemorata sunt, philosophus *τὸ μὴ ὄν* ideo immobile sumit, quod ea quae sunt mouentur.“ De industria *τὸ ὄν* interpretatus sum „ea quae sunt;“ apparet enim scriptorem hoc loco, ubi aliquid contra praecepta logica a Xenophane peccatum redarguere accingitur, notionem *τοῦ ὄντος* non eo sensu usurpasse, quem habet in doctrina Eleatica. Simile quid inuenies p. 978, a, 29 seqq. Hoc enim nostro loco obicit scriptor Xenophani, quod *τὸ μὴ ὄν*, quippe cui motus tribui nequeat, uocauerit immobile. Non moueri quidem suo iure Xenophanem potuisse dicere *τὸ μὴ ὄν*, iniuria autem *τὸ μὴ ὄν* immobile ab eo esse uocatum. Verbis proxime subsequentibus argumentum affertur.

p. 978, b, 17 seqq: *καὶ ἔτι ἄρα γε οὐ τὰντὸ ἄν τις ὑπολάβοι τὸ μὴ κινεῖσθαι καὶ τὸ ἀκίνητον εἶναι, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀπόφασιν τοῦ κινεῖσθαι, ὡσπερ τὸ μὴ ἴσον, ὅπερ καὶ κατὰ τοῦ μὴ ὄντος, εἴπερ ἀληθές, τὸ δὲ ἀκίνητον τῷ ἔχειν πως ἤδη λέγεσθαι, ὡσπερ τὸ ἄμισον, καὶ ἐπὶ τῷ ἐναντίῳ τοῦ κινεῖσθαι τῷ ἡρεμεῖν, ὡς καὶ σχεδὸν οἱ ἀπὸ τοῦ α ἀποφάσεις ἐπὶ ἐναντίοις λέγονται. τὸ μὲν οὖν μὴ κινεῖσθαι ἀληθές ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος, τὸ δὲ ἡρεμεῖν οὐχ ὑπάρχει τῷ μὴ ὄντι.*

Bergk u. 1 scribendum putat *καὶ ἐστὶν ἄρα γε οὐ τὰντὸ, ὃ ἄν τις*, u. 3 *εἴπερ* expunxit, ex praegresso *ὅπερ* ortum ratus (Brandis *εἴη περ*, quod nullo pacto ferri potest, proposuerat). Deinde praepositionem *ἐπὶ*, quotiens in hoc colo occurrit, cum genetiuo coniunxit, unde factum est, ut etiam illud *τοῦ* post *ἐναντίῳ* in *τῷ* mutare cogeretur. Pro uocula *οἱ*, quia ad *ἀποφάσεις* pertinere manifestum est, e cod. Lips. recte *αἱ* scripsit. Mullach etsi recte dici

ἐπί τινος λέγειν concedit, tamen *ἐπί τινι λέγειν*, quod uolgo de mortuorum laudationibus usurpatum sit, interdum uix differre censet ab altero loquendi genere; conferri iubet Aesch. Sept. 905 et Soph. Oed. Colon. 415. Quapropter ultima seruari uult, quemadmodum in Lipsiensi libro exarata exstent, nisi quod cum Bekkero *ἐπί ἐναντίοις* pro *ἐπί ἐναντίων* scribendum existimat. Verum prior pars uerborum apud Mullachium nequaquam immutata manet. Commodiorem enim fieri constructionem putat, si pro *καὶ ἔτι ἄρα γε οὐ ταντὸ ἄν τις ὑπολάβοι, τὸ μὴ κινεῖσθαι* reponamus *καὶ δεῖ ἄρα γε οὐ ταντὸ, ὃ ἄν τις ὑπολάβοι, εἶναι τὸ μὴ κινεῖσθαι* ac praeterea *εἴπερ ἀληθές* in *ἐστὶν ἀληθές* mutemus.

In priore parte utrum emendationes Bergkii an Mullachii comprobem, animi pendeo. Habet enim uterque quo placeat, habet uterque quo offendat. Bergk propius quidem ad codd. lectionem accedit, sed quod infinitiuos *ἀλλὰ τὸ μὲν . . . κινεῖσθαι . . . λέγεσθαι* „per attractionem a uerbo *ὑπολάβοι* suspensos esse“ uult, non est eiusmodi, ut omnibus acceptum sit. Mullach hanc quidem offensionem fugit; sed mutationes paulo audaciores proposuit, atque ne collocatio quidem uocis *εἶναι*, quam inseruit ante *τὸ μὴ κινεῖσθαι*, a me comprobabitur, cum sic minus apte a uoce *ταντὸ* dirimatur. A neutro autem omnia librariorum menda depulsa esse ideo putauerim, quod per particulam *ἄρα* hoc enuntiatum perperam, opinor, cum praecedenti conecitur; particula *γάρ* enim quin hic requiratur, non dubito. Verum quomodo in loco corrigendo hae offensiones, quas indicaui, omnes mutatione satis probabili euitari possint, non habeo dicere. — u. 3. *εἴπερ* cum Bergkio delere uereor; rectius erit aut cum Mullachio *ἐστὶ* scribere, aut *εἴπερ* eo consilio retinere, ut in *εἴπερ ἀληθές* subaudiri statuamus *ἐστὶν*. Si hunc in modum nihil mutatur, nihil eicitur, sensus erit uerborum: „non moueri quidem cadit in *τὸ μὴ ὄν*, perinde atque *τὸ μὴ ὄν* non aequale esse dici potest, siquidem hac ratione philosophandi aliquid ueri efficitur, i. e. siquidem hoc demonstrandi genus ad uerum inueniendum aliquid proficit.“ Scriptor enim supra (p. 978, a, 32) docuerat iudicandum esse de rebus, non earum qualitatibus quas non habent ratione habita, sed earum quas habent. Hanc interpretationem, quippe quae ex ipso libello confirmetur, omnibus emendationibus praeferre non dubitarem, nisi in eodem libello (u. 23) haec uerba subsequerentur: *τὸ μὲν οὖν μὴ κινεῖσθαι ἀληθές ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος*. Verum haud scio an ita sententias discrepantes recte conciliemus, ut nostrum quidem locum in eam sententiam, quam indicaui, accipiamus, uerbis (u. 23) autem hoc solum scriptorem exprimi uoluisse statuamus, praeeptis logicis nos non impediri, quominus *τὸ μὴ ὄν* non moueri dicamus. In reliqua parte nihil mutandum censeo; Bergkium enim perperam statuuisse praepositionem *ἐπί* cum genetiuo necessario hic scribendum esse, Mullach recte quidem monuit, debebat autem exempla e prosa oratione petita afferre, uelut Xen. Mem. III, 14, 2: *λόγου ὄντος περὶ ὀνομάτων, ἐφ' οἷον ἔργον ἔκαστον εἶη, ἔχομεν ἄν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, εἰπεῖν ἐπὶ ποίῳ ποιεῖ ἔργον ἄνθρωπος ὀψοφάγος καλεῖται . . . ἀλλ' οὐκ οἶμαι πῶ ἐπὶ γε τούτῳ ὀψοφάγοι καλοῦνται*. cf. Plat. Soph. 218, c; Rep. V, 470, b. Ex eodem Platone Krueger (gramm. 68, 41, 5) locum affert, unde *ἐπί* cum datiuo fere eandem uim habere quam *περὶ* cum genetiuo manifesto apparet. Itaque uolgatam secutus

ne illud quidem recipiam, quod Bergk proposuit et Mullach probauit: ante τῷ ἔχειν praepositionem ἐπί inserendam esse. Nihil enim hanc addi opus esse, iam loci interpretatio ostendet, quam paucis absoluam: „Parum recte dixerit quispiam idem esse non moueri et immobile esse; illud enim negatio motus est (contradictorie oppositum), uelut non aequale, quod eodem iure de eo quod non est dicitur, siquidem istae negationes ueri aliquid (quod ad rem ipsam pertineat) habent; immobile autem aliquid dicitur eo quod quodammodo se habet, uelut inaequale, ac quidem dicitur de eo quod motui contrarie oppositum est, i. e. de eo quod quiescit; quemadmodum uolgo uoces negantes, quae ἄλφι priuatiuo fiunt, de eis rebus dicuntur, quae contrarie (non contradictorie) oppositae sunt.“

p. 978, b, 23 seqq: τὸ μὲν οὖν μὴ κινεῖσθαι ἀληθές ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος, τὸ δὲ ἡρεμεῖν οὐχ ὑπάρχει τῷ μὴ ὄντι. ὁμοίως δὲ οὐδὲ ἀκίνητον εἶναι σημαίνει ταυτόν. ἀλλ' οὗτος ἐπὶ τῷ ἡρεμεῖν αὐτῷ χρῆται, καὶ φησὶ τὸ μὴ ὄν ἡρεμεῖν, ὅτι οὐκ ἔχει μετὰβασιν. ὅπερ τε καὶ ἐν τοῖς ἄνω εἴπομεν, ἄτοπον ἴσως, εἴ τι τῷ μὴ ὄντι προσάπτωμεν, τοῦτο μὴ ἀληθές εἶναι κατὰ τοῦ ὄντος εἰπεῖν, ἄλλως τε καὶ ἀπόφασις ἢ τὸ λεχθέν, τῶν καὶ τὸ μὴ κινεῖσθαι μηδὲ μεταλαμβάνειν ἐστίν.

Partem priorem sic refingendam arbitror: τὸ μὲν οὖν μὴ κινεῖσθαι ἀληθές ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος, τὸ δὲ ἡρεμεῖν οὐχ ὑπάρχει τῷ μὴ ὄντι. ἀλλ' οὗτος ἐπὶ τῷ ἡρεμεῖν αὐτῷ χρῆται καὶ φησὶ τὸ μὴ ὄν ἡρεμεῖν, ὅτι οὐκ ἔχει μετὰβασιν. ὁμοίως δὲ οὐδὲ ἀκίνητον εἶναι σημαίνει τὸ ὄν. ὅπερ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄνω κ. τ. λ. Transposui enuntiatum ἀλλ' οὗτος — μετὰβασιν ante, ὁμοίως δὲ — ταυτόν, quorum uerborum ultimum mutauit in τὸ ὄν. Deinde scripsi δὲ pro τε, quod in uno Lipsiensi exemplari exstat; in ceteris codd. uocula plane ommissa est.

Paucis exponam, quibus caussis ut tam multa mutarem adductus sim. Lectionem uolgatam mendis non carere iam Brandis perspexerat; coniecit enim ante σημαίνει inserendum esse ἢ, quam emendationem Mullach comprobauit. At ne sic quidem orationem recte procedere mihi persuaserim. Primum enim eam sententiam quae continetur uerbis ὁμοίως — ταυτόν iam in praeced. satis superque expressam uidemus. cf. p. 978, b, 17 seqq. Deinde quid hoc loco sibi uelint uerba ἀλλ' οὗτος, cum per particulam ἀλλά praecedentibus opponantur, per mihi obscurum est; nam Xenophani perinde atque libelli scriptori ἀκίνητον εἶναι idem esse quod ἡρεμεῖν cum ex hoc ipso loco apparet, tum scriptor ipse in enarratione decretorum (cap. III) docuerat. cf. p. 977, b, 10: ἡρεμεῖν δὲ καὶ ἀκίνητον εἶναι τὸ οὐδέν. Desideramus denique ante uerba ὅπερ τε commemorationem decreti, quod in seqq. impugnatur. nam inde ab his uerbis scriptorem aggredi ad refutandum illud placitum, quo Xenophanes τὸ ὄν ne immobile quidem esse statuerat, ne idem τῷ ὄντι atque τῷ μὴ ὄντι tribueret, unusquisque concedet. Consuesse autem scriptorem, quotienscunque ad aliud decretum refellendum transit, de hoc ipso antea paucis mentionem facere, locis allatis euincam: p. 977, b, 21; 27. p. 978, a, 7; 16; 34. b, 1; 7; 15. Has omnes offensiones easque haud leues effugiemus, si uerba ita transposuerimus, ut supra suasi. At non sufficit. Praeterea enim τὸ ὄν scribendum est pro

ταύτόν, ut sententia sit: „pariter (i. e. non minus absurde) neque immobile esse (Xenophanes) statuit id quod est.“ Voce *σημαίνειν* ita usurpata scrupulum moueri me non fallit, quamquam hoc sensu eam ferri non posse pro explorato non habeo. Fortasse autem lectio cod. Lips: *συμβαίνειν* recipienda est et hac recepta *ταύτόν* mutandum in *τῶ ὄντι*. Quod si cui acceptum erit, is hanc habebit sententiam: „pariter neque immobile esse dicitur (a Xenophane) id quod est.“ — Porro (u. 4) *ὅπερ δέ*, cum cod. Lips. praebeat *ὅπερ τε*, mutationem probabiliorem esse ea, quam Mullach proposuit *ἀλλ' ὅπερ*, cuius est perspicuum.

In parte posteriore pro *λεχθέν, τῶν* legendum censeo *λεχθέν, ὧν*. Mullach mauolt *οἷα*, leniore mutatione propterea, opinor, repudiata, quod numerus singularis praecedat. Hoc uero non obstat, exemplis satis multis probatur. cf. Matthiae gramm. § 434, 2, b. Itaque uerisimilius esse puto illud latere in lectione uulgata *ἐλεχθέντων*, quam Mullach recte monstrum nominauit. — Pro uoce paenultima Mullach *μεταβαίνειν* restituit, et quomodo haec corruptela in uerborum contextum irrepere potuisset, docte et acute ostendit. Mullachii argumentis adde, quod in hoc ipso colo scriptor uocem *μετάβασιν* habet et Felicianus interpretatur: „non transire.“

Totius autem loci ita ut proposui correcti haec erit sententia: „non moueri quidem dici potest de eo quod non est, quiescere uero dici non potest. at iste notionem *ὄν κινεῖσθαι* eodem sensu accipit quo *ἡρεμεῖν*, et id quod non est quiescere dicit, quia locum non mutet. Non minus inepte ab eo neque immobile esse id quod est dicitur; quod autem supra diximus, haud scio an absurdum uideatur, si quid ei quod non est tribuerimus, id negare de eo quod est dici posse, praesertim, si id quod pronuntiatur negatio est, cuius generis etiam non moueri et locum non mutare est.“

p. 978, b, 30 seqq: *πολλὰ γὰρ ἄν, καθάπερ καὶ ἐλέχθη, ἀφαιροῖτο τῶν ὄντων κατηγορεῖ. οὐδὲ γὰρ ἄν πολλὰ ἀληθῆς εἰπεῖν εἴη μὴ ἔν, εἴτε ἐπ' ἐνίων ἰσχυρὰ συμβαίνειν δοκεῖ κατὰ τασαύτας ἀποφάσεις· ὧν ἀνάγκη ἢ ἴσον ἢ ἄρισον, ἄν τι πλῆθος ἢ, καὶ μὴ ὡς ἢ καὶ ἄρισον ἢ περιττόν, ἄν ἀριθμῶς ἢ. ὁμοίως δὲ ὡς καὶ τὸ ἡρεμεῖν ἢ κινεῖσθαι ἀνάγκη, ἄν σῶμα ἢ.*

Brandis haec uerba et quae secuntur in eodem capite non posse emendari ratus sine „sanante codicis ope“, nihil annotauit. Id unum ei persuasum est scriptorem hoc uelle demonstrare: „eiusmodi oppositorum, ueluti moueri ac quiescere, tribui unicuique rei alterutrum debere.“ (cf. comm. eleatt. p. 84). Mullach prima uerba sic corrigit: *πολλὰ γὰρ* (omisso *ἄν*), *καθάπερ καὶ ἐλέχθη, ὁμοίως ἐπὶ τῶν ὄντων κατηγορεῖται*. Huic emendationi suffragatur Feliciani interpretatio: „multa enim, ut etiam dictum est, de entibus simili modo dicuntur.“ Videtur igitur haec coniectura lectione illius codicis, quo Felicianus olim utebatur, confirmari; sed cum „incertum sit, utrum Felicianus omnia codici debuerit an nonnulla etiam coniectura ductus temptauerit“ (cf. Mullach p. 271), eum sequi omnibus eis locis nostro iure dubitabimus, ubi ratione argumentationis alius uerborum contextus exposeatur et efflagitetur. Ea autem procul dubio huius loci condicio est. Ego certe non perspicio, quomodo oratio recte procedere

possit uideri, si ad Mullachium nos applicauerimus sic interpretantem: „multa enim, quemadmodum diximus, aequae recte de rebus, quae sunt, affirmantur. Neque enim consentaneum foret multa appellare non unum (nisi modo simpliciter rem eloqui modo per negationem enuntiare liceret) siquidem etiam non ens non unum est.“ Verba unciis inclusa explicationis causa uir doctus addidit; at ne his quidem additis tenebras dispulsas esse uideo. Nullo pacto enim credere possum scriptorem perobscurum illud cogitasse: multa aequae recte tribui eis quae sunt, quia perperam multa dicerentur esse non unum. Melior euadet sententia hac mutatione leniore: *πολλά γὰρ ἄν, καθάπερ καὶ ἐλέχθη, ἀφαιροῖτο ἂ τῶν ὄντων κατηγορεῖται*, hoc est: multa enim, ut supra exposuimus (cf. p. 978, a, 29 seqq.), detraherentur, quae de eis quae sunt dicuntur; nam ne multa quidem recte dicerentur esse non unum, siquidem etiam id quod non est non unum est.

Vocabulum *εἴτε* u. 3 corrigendum est; sed num a Mullachio recte *εἴτε* scribatur, dubito. Voce enim hunc in modum mutata ea quae secuntur ita opponuntur eis quae praecedunt, ut inde res noua uideatur inchoari. Hanc nouam autem sententiam „deinde in quibusdam rebus contraria eisdem negationibus accidere uidentur“ (Mullachio interprete), etiamsi tam uera sit, ut nemo quisquam eam impugnare uelit, a scriptoris consilio alienam esse inde apparet, quod neque cum praecedentibus neque cum subsequentibus ullo modo cohaerere uidetur. Itaque non dubito, quin pro *εἴτε* legendum sit *οὔτε*. Hac quidem mutatione recepta etiam illud *οὐδέ* ante *γὰρ ἂν πολλά* mutandum erit in *οὔτε*, cum coniuncta illa *οὐδέ . . . οὔτε*, siquidem occurrunt, tam raro occurrunt, (cf. Matthiae gramm. § 609, 1, β), ut, si quis per coniecturam ea in textum recipere uoluerit, is parum circumspecte iudicasse haud immerito dicatur. Forsitan uero praestet pro *εἴτε* scribere *οὐδέ*, quo alterum *οὐδέ*, quod ante *γὰρ ἂν πολλά* legitur, excipiat. — In eodem enuntiato displicet, quod Mullach e cod. Lips. legi iubet *κατὰ τὰς αὐτὰς ἀποφάσεις*; malim retinere lectionem uolgatam una litera mutata *κατὰ τοιαύτας ἀποφάσεις*. — In sequenti enuntiato non est, cur cum Mullachio *ἐξ* ante *ὄν* et *εἶναι* post *ἴσον* addenda statuas. — Pro ineptis illis *καὶ μὴ ὡς ἢ καὶ* Mullach recte restituit *καὶ ὁμοίως ἢ*; minus recte autem in postremo enuntiato *ὡς* eiecit, ubi lectio libri Lipsiensis sine dubio uera est: *ὁμοίως δ' ἴσως*. — Magno opere, ut hoc addam, miror, Mullachium dicere huic ipsi loco a Feliciano „non multum luminis“ afferri, quod paene omnes mutationes suas Feliciani auctoritate tueri poterat.

Itaque hunc existimo esse uerborum contextum genuinum: *πολλά γὰρ ἄν, καθάπερ καὶ ἐλέχθη, ἀφαιροῖτο ἂ τῶν ὄντων κατηγορεῖται. οὐδὲ γὰρ ἂν πολλά ἀληθὲς εἰπεῖν εἴη μὴ ἔν, εἴτε καὶ τὸ μὴ ὄν ἐστὶ μὴ ἔν, οὐδὲ ἐπ' ἐνίων ἀναντία ξυμβαίνειν δοκεῖ κατὰ τοιαύτας ἀποφάσεις, ὧν ἀνάγκη ἢ ἴσον ἢ ἄνισον, ἂν τι πλήθος ἢ, καὶ ὁμοίως ἢ ἄρτιον ἢ περιττόν, ἂν ἀριθμὸς ἢ ὁμοίως δ' ἴσως καὶ τὸ ἡρεμεῖν ἢ κινεῖσθαι ἀνάγκη, ἂν σῶμα ἢ*. Latine reddita: „multa enim, ut supra dictum est, detraherentur, quae de eis quae sunt affirmantur. Neque enim ea quae multa sunt*) recte dicerentur esse non unum, siquidem etiam id quod non est non unum

*) Non aduersabor, si quis *τὰ πολλά* scribendum statuerit.

est, neque de nonnullis rebus contraria dici posse uidentur, si eiusmodi negationibus utimur; quarum (rerum), si qua multitudine constat, aut aequalem eam aut inaequalem (esse) oportet, et simili modo, si quid numerus est, aut par aut impar; simili modo autem haud scio an aut quiescat aut moueatur, si quid corpus est.“ Haec uult scriptor exprimi: si τῷ μὴ ὄντι tribueretur (ut exemplo utar) τὸ μὴ ἴσον, nihil posse tribui τῷ ὄντι nisi τὸ ἴσον; nam si τὸ μὴ ἴσον uel τὸ ἄνισον — haec enim idem ualent apud Xenophanem — de aliquo quod est diceretur, futurum esse, ut idem de eo quod est atque de eo quod non est diceretur. Tolli igitur hac inepta ratioeinatione ex eis, quae sunt, omnia contraria. — Apparet autem scriptorem parum caute ad τὰ ὄντα rettulisse, quod ad τὸ ὄν pertinere uolebat Xenophanes.

p. 978, b, 37 seqq: ἔτι εἰ καὶ διὰ τοῦτο μὴ κινεῖται ὁ θεός τε καὶ τὸ ἐν, ὅτι τὰ πολλὰ κινεῖται τῷ εἰς ἄλληλα ἰέναι, τί κωλύει καὶ τὸν θεὸν κινεῖσθαι εἰς ἄλλο; οὐδα τι μόνον, ἀλλ' ὅτι εἰς μόνος θεός. εἰ δὲ καὶ αὐτός, τί κωλύει εἰς ἄλληλα κινουμένων τῶν μερῶν τοῦ . . . κώλυε φε . . . θεόν; οὐ γὰρ δὴ τὸ τοιοῦτον ἐν, ὥσπερ ὁ Ζήνων πολλά εἶναι φέσει. αὐτὸς γὰρ σῶμα λέγει εἶναι τὸν θεόν, εἴτε τόδε τὸ πᾶν, εἴτε ὅ τι δήποτε αὐτὸ λέγων. ἀσώματος γὰρ ὢν πῶς ἂν σφαιροειδῆς εἴη ἐπιμόνος, διὰν οὕτως οὐτ' ἂν κινῶτο οὐτ' ἤρημοι μῆδαμῶς γε ὢν; ἐπεὶ δὲ σῶμά ἐστι, τί ἂν αὐτὸ κωλύει κινεῖσθαι, ὡς ἐλέγθη;

Peruenimus ad locum, qui eum librariorum culpa ualde deprauatus et mutilus, tum grauissimus est eo, quod inde uiri doctissimi argumentum petierunt, quo capp. III et IV ad Zenonem pertinere si non euicisse, at saltem confirmasse sibi uiderentur.

Bergk u. 1 pro ἐν legendum censet πᾶν. Cum uir doctus nihil attulerit, quo haec correctio probabilis uideri possit, ego cur eam improbandam esse existimem, paucis ostendam. Vtrum secundum Xenophanem deus idem sit quod uniuersa rerum natura, an praeter deum aliae res sint, scriptor in seqq. quidem (εἴτε τόδε τὸ πᾶν — λέγων) in dubio relinquit; initio autem huius refutationis id agit, ut inde, quod τὰ πολλὰ semper ita moueantur, ut aliud transeat ad aliud, sequi neget, ut deus moueri non possit. Licet enim non ita ut τὰ πολλὰ (scil. εἰς ἄλληλα) eum moueri posse concesseris, tamen nihil ob stare, quominus moueatur εἰς ἄλλο. Quomodo autem τὸ πᾶν pōssit moueri εἰς ἄλλο, mens et cogitatio capere non potest.

Verba mutila οὐδα τι μόνον siue ut in cod. Lips. paullo pleniora exstant οὐδα . . . ὅτι . . . μόνον Bergk dubitanter supplet sic: οὐδαμῶς γε ὅτι ἀνόμοιος. At huic quoque emendationi aduersatur ratio huius disputationis. Si enim in οὐδαμῶς γε subaudietur κωλύεται — quid aliud rectius subaudiri possit, non uideo — haec erit sententia: „nequaquam deus quominus moueatur eo impeditur, quod inaequalis est, sed quod modo unus deus est.“ Atqui non obstat motui, quod praeter eum nemo alius deus est, — nam quid uetat eum ad aliud quiequam quod non sit deus moueri? — sed quod praeter eum nihil aliud est. Quod uero ad uerba ὅτι ἀνόμοιος attinet, hoc adiectiuo sine datiuo hic posito me offendi non nego. Locus igitur a Bergkio non uidetur sanatus esse. Neque uero magis iuuamur emendatione Mullachii scribi iubentis: οὐδαμῶς γε ὅτι θεός μόνον, ἀλλ' ὅτι εἰς μόνος θεός. Eodem

enim uitio haec scriptio laborat, quod in Bergkiana notauit. Felicianus haec uerba plane omisit. Mibi autem hunc in modum lacuna recte uidetur expleta: *οὐδαμῶς γὰρ λέγει ὅτι ἐν μόνον, ἀλλ' ὅτι εἷς μόνος θεός*. Ordo sententiarum est hic: „ea quae multa sunt semper *εἰς ἄλληλα* mouentur; quodsi ei quod unum est cum eis quae multa sunt nihil commune esse statuendum sit, tamen illud restat, ut illud unum moueatur *εἰς ἄλλο*. Id quidem tum sumi non poterit, cum Xenophani τὸ ἐν idem fuisse quod τὸ πᾶν nobis persuasum fuerit. Atqui hoc sumere nobis licet, nam iste nusquam deum talem esse uult, ut sit illud unum, quod uere est (nulla res praeter eum), sed ut sit deus unus atque singularis (contra uulgarem opinionem, qua plures dei finguntur). In seqq. (*εἰ δὲ καὶ κ.τ.λ.*) scriptor, ut nihil sit praeter deum, Xenophani largitur eo consilio, ut uel inde sequi neget, deum Xenophaneum non moueri; conglobata enim figura eum esse ideoque corporeum; ergo secundum Zenonis decretum non indiuiduum, non uere ἐν sed πολλά.

Verbis *εἰ δὲ καὶ αὐτός* Bergk ante αὐτός addidit uoculam μή, qua recepta Mullach post αὐτός insuper *ζινεῖται* addidit. Vtrumque comprobatur Feliciani interpretatione „si autem ipse non mouetur.“ Fortasse uero nihil opus erit emendationibus, si subaudiendum statuerimus *κινεῖται*. Verumtamen si corruptum hunc locum habuerimus, sufficere cum Bergkio μή inseuisse; nam siquidem in latissimum campum coniecturarum enagari licebit, orationis concinnitati melius, opinor, is consulat, qui non contentus correctione Bergkiana pro αὐτός — haec enim uox nequaquam in omnibus codd. exstat; in cod. Lips. legitur οὗτος — scripserit *εἰς ἄλλο*, quam qui Mullachium secutus *ζινεῖται* addidit.

Lacunam, qua enuntiatum quod subsequitur infestatum est Beck et Bergk redintegraverunt sic: *τοῦ θεοῦ κίνησις φέρουσθαι τὸν θεόν*. Zeller (philos. der griech. I p. 368) mauult ἐνός quam θεοῦ. Cum uero Felicianus uerba hunc in modum latine reddat: „quid uetat partes ipsius omnia ambientis dei in sese mutuo moueri?“ plus uerborum intercuisse suspicor. Fortasse legendum est *τοῦ πάντα περιέχοντος θεοῦ κίνησις κ.τ.λ.* uel, si mauis, *τοῦ περιέχοντος θεοῦ*, nam *περιέχειν* altero illo uocabulo non addito fere idem ualet. cf. Arist. rhet. III, 5 p. 1407, a, 31. Met. IV, 26 p. 1023, b, 26.

Secuntur uerba: *οὐ γὰρ δὴ τὸ τοιοῦτον ἐν, ὥσπερ ὁ Ζήνων πολλά εἶναι φύσει*. Codd. Palatinus Vaticanus 162, Vaticanus 1302, Vrbinas 108 apud Bekkerum et Lipsiensis (cf. Bergk p. 37) pro *φύσει* praebent *φήσει*. Felicianus conuertit: „quippe cum unum, quod Zeno inquit, multa natura esse uideatur.“ Videamus, quibus rationibus uiri docti hunc locum aut interpretari aut emendare uoluerint atque quid de eorum sententiis iudicandum sit. Fuelleborn (p. 17) pro *Ζήνων* scribendum esse *Ξενοφάνης* neminem fore qui infitietur censet, inde hoc suspicatus, quod capp. III et IV ad Xenophanem referenda sint; sed quoniam hac coniectura non recepta nihilo secius haec capita ad Xenophanem pertinere mihi quidem persuasum est, non est quod ad Fuellebornium nos applicemus. Bergk haec habet p. 37: „itidem plane requiritur, ut *φησί* pro *φύσει* substituatur, confirmatque cod. Lips. qui *φήσει* exhibet. Hoc enim dicit Aristoteles, Xenophani deus corpus est habetque membra siue partes, non igitur Vnum illud plane est

indiuuiduum, quemadmodum Zenoni placet.“ Conferri iubet Themist. f. 18: Ζήνων ἐκ τοῦ συνεχές — σωμαίων et Simpl. in Phys. p. 30: καὶ ὁ Θεμιστιος — σωμαίων. At non intellego, quomodo in uerbis uti ille uult restitutis haec sententia inesse possit. Si enim uerbum uerbo reddideris, hoc dicet scriptor: „neque enim tale unum, ut (ait) Zeno, multa esse dicit.“ Quam sententiam non accommodatam esse scriptoris argumentationi manifestum est. Illud enim procul dubio hoc enuntiato demonstrare uult scriptor, Xenophanem quamquam uerbis unum statuerit, tamen re in illo ipso quod unum dicat multitudinem esse concedere. Recte hoc Ueberweg, cui in ceteris non assentior, perspexit Philol. VIII p. 108.*) Mullach ad hunc locum annotauit haec: „Vt sensum uerborum assecutus est Bergkiius, ita locum non ita constituit, ut nihil desit ad sententiae integritatem. Flagitur enim uocula, qua Xenophanis decretum Zenonis dogmati opponatur. Itaque ἀλλά inserendum inter Ζήνων et πολλά. Tum uero in uerbis οὐ γὰρ δὴ τὸ τοιοῦτον ἐν, ὥσπερ ὁ Ζήνων ἀλλὰ πολλά εἶναι φησιν manifestum τὸ τοιοῦτον dici de deo, quem Xenophanes non unum, ut Zeno, sed propter partes in corporea natura necessarias multiplicem esse ait.“ At primum solis luce clarius est aliud exprimi uerbis secundum Bergkii emendationem scriptis, aliud Mullachiana lectione. Id cuius apparebit ex ipsius Mullachii interpretatione. Deinde uero nusquam Xenophanes dicit deum multiplicem esse, quamquam inde, quod eum esse conglobata figura docet, iudici et existimatori colligendum est illud unum non φύσει unum esse, sed tantummodo uerbis. Ueberweg acutius quidem quam Bergk et Mullach, quae sententia hic efflagitur, perspicens tamen uerborum contextum non ita constituit, ut uerum assecutus esse uideatur. Dicit enim l. l. haec: „die dem sinne vollkommen angemessene alte uebersetzung des Felicianus: „quippe eum unum, quod Zeno inquit, multa natura esse uideatur“ scheint auf einen etwas andern text als den unserer handschr. zu deuten. Wir conijciren: οὐ γὰρ δεῖ (statt δὴ) τὸ τοιοῦτον ἐν, ὥσπερ ὁ Ζήνων . . . πολλά εἶναι φύσει; So viel ist evident, dass in den worten ὥσπερ ὁ Ζήνων kein anderer als der bekaempfte philosoph bezeichnet wird. Es ist somit nicht zu bezweifeln, dass der verfasser der abhandlung selbst den inhalt von c. 3 und 4 auf Zeno beziehe, und dass die ueberschrift dieses theiles: περὶ Ζήνωνος, welche sich auch in der mehrzahl der handschriften noch vorfindet, durchaus die richtige sei.“ Bifariam errare uidetur uir doctus ita disputans; nam neque lectio δεῖ confirmatur Feliciani interpretatione, neque ὥσπερ mea quidem sententia sic usurpari potest, ut ille statuit. Exspectares οἶον. Itaque iacet etiam id quod inde concludi uolebat. Zeller, qui haec uerba l. l. adhibet ad sententiam suam confirmandam, qua capp. III et IV de Zenone agi existimat, posse quidem dicit haec intellegi nulla uoce mutata, siquidem lectio cod. Lips. (φήσει) recepta sit. Hoc enim his uerbis et eis quae subsequantur exprimi: „denn unser gegner kann nicht, wie Zeno, einwenden, ein solches sich kreisförmig bewegendes eins waere gar kein eins, sondern eine vielheit, da er selbst die

*) Apparet ibi u. 20 mendo typographico „einfach“ pro „vielfach“ exstare.

gottheit kugelgestaltig nennt.“*) Cum autem Zenonem tale quid docuisse a nullo auctore traditum sit, haec sententia uero, qua statuatur unum fieri multa, si locum mutauerit cap. I p. 974, a, 18 seqq. exstet, uerisimile esse ad hunc ipsius libelli locum uerba *ὡσπερ ὁ Ζήνων* referenda esse; addita enim uideri ab interpolatore, cui capp. I et II de Zenone agi persuasum fuerit. Quam coniecturam si quis iusto audaciorum esse putauerit, quamquam in libello corruptelarum sordibus operto non sit cur repudietur, is uocem *ὡσπερ* expungat, qua deleta Zenonis decreta in altera libelli parte et referri et percenseri aperte et diserte dicantur, aut pro *Ζήνων* restituat *Μέλισσος*, cuius iam initio cap. IV mentio facta sit. — Inter omnia, quae uir doctissimus ad locum nostrum annotauit, ratio illa maxime placet, qua uerba, quemadmodum in cod. Lips. exstant, acute explicauit: tamen huic interpretationi non solum id aduersatur, quod tale Zenonis decretum a nullo alio scriptore memoratur: sed etiam quod infinitiua condicionali uix uocula *ἄν* deesse potest. Hoc decretum autem ipsum ne in capite primo quidem exstare Vermehren Zellero rectissime obiecit (p. 42). Quod denique Zeller uocem *ὡσπερ* fortasse eiciendam esse statuit, id cum et omnes codices repugnent et nullo alio loco ne initio quidem nomen philosophi de quo agitur memoretur, probandum esse praefracte negauerim. Restat ut meam de hoc loco sanando dicam sententiam. Pariter atque Ueberweg ad auctoritatem Feliciani me conferens aliam emendandi rationem ab illius interpretatione repetendam esse censeo. Cum enim ibi uerba „uideatur“ et „inquit“ legantur, ueram esse lectionem conicio hanc: *οὐ γὰρ δοκεῖ τὸ τοιοῦτον ἔν, ὡσπερ ὁ Ζήνων φησί, πολλὰ εἶναι φύσει*; Etiam Ueberweg post *Ζήνων* lacunam esse suspicatus tamen non expleuit; atque Fuelleborn, quamquam de uoce inserta nihil exposuit, tamen eandem quam proposui uidetur addidisse. Scribit enim p. 17 priorem huius enuntiati partem sic: *οὐ γὰρ δὴ τὸ τοιοῦτον ἔν, ὡσπερ ὁ Ζήνων φησί*. Vt haec lectio quippe a Feliciano repetita quodammodo quasi ipso codice confirmari uidetur, ita ad rationem argumentationis optime accommodata uidebitur. Sic enim procedit oratio: „nihil obstat, quominus eo quod partes dei *εἰς ἄλληλα* mouentur deus ipse circum axem uersari dicatur. Nonne enim uidetur tale unum, quemadmodum ait Zeno, reuera multa esse? nam ipse corporeum statuit deum, siue dei nomine uniuersam rerum naturam siue quaecunque significat.“ Hoc est: e forma conglobata sequitur, ut deus corporeus sit, inde autem uel secundum decretum Zenonis, qui ipse Eleaticae sectae se adixerit, ut partes habeat. Zenonem reuera tale quid docuisse colligi potest ex eis locis, quos iam Bergk, ut suam emendationem confirmaret, et post eum eodem consilio Mullaeh attulerunt. Exstant enim haec apud Themistium f. 18: *Ζήνων ἐκ τοῦ συνεχές τε εἶναι καὶ ἀδιαίρετον, ἔν εἶναι τὸ ὄν κατεσκευάζει, λέγων ὡς, εἰ διαιρεῖται, οὐδὲ ἔσται ἀκριβῶς ἔν διὰ τὴ ἐπ' ἄπειρον τομῆν τῶν σωμάτων*. Fere eisdem uerbis hoc Themistii de Zenone testimonium commemorat Simplicius in Phys. p. 30, sed per hanc occasionem Themistium uituperat, quod

*) Qua ratione hunc locum posse explicari Zeller affirmabat, eam solam esse, qua recte explicetur, pro explorato habens Vermehren id agit, ut inde scriptorem ignorantiae et temeritatis accuset (p. 38 et 41).

minus recte intellexerit, quid Zeno uoluisset. Zeller (p. 368) Themistii testimonium a Bergkio et Mullachio non debuisse afferri existimat; nam quod Zeno docuisse a Themistio dicatur, alienum esse a ratione nostri loci. Recte uir doctus ita iudicaret, siquidem uerbis τὸ τοιοῦτον ἐν scriptorem exprimi uoluisse constaret „tale unum quod circum axem se conuertat et torqueat;“ at nescio an haec sit uis uerborum: „tale unum quod conglobata figura et corporeum sit.“ Si in hanc sententiam uerba accipiuntur, scriptor suo iure Zenonem testem contra Xenophanem producit. Sed noua difficultas inde exoritur, quod et Simplicius Themistio aduersatur et Aristoteles auctor grauissimus de Zenonis quodam decreto mentionem facere uidetur (Met. II, 4, 1001, b, 7 seqq.), quod decreto a Themistio memorato prorsus contrarium sit. cf. Ueberweg l. l. p. 111. Simplicio quidem maiorem fidem hac in re quam Themistio habendam esse, nequaquam pro explorato, habere licet, cum praesertim superiore loco (in Phys. 21, b) Simplicio idem accidisse uideatur, quod l. s. l. in Themistio reprehenderat. cf. Zeller p. 426. Accedit quod Zeller, quamquam Simplicium ibi Themistio recte aduersatum esse existimat, tamen latere concedit in illo Zenonis decreto eam sententiam, quam Themistius ab illo prolata esse affirmauerit. cf. Zeller l. l.: „Aus dem Zusammenhang, in dem diese behauptung Zeno's nach Simplicius stand, ergiebt sich, dass die ausstellung des Simpl. gegen Themist. ganz richtig ist: Zeno redet hier zunachst nicht von dem einen seienden, sondern von der voraussetzung der vielheit ausgehend sagt er, wie jedes von den vielen dingen gedacht werden muesste. Sofern er aber hiebei zeigt, dass jedes ding, um eines zu sein, auch untheilbar sein muesste, wuerde seine behauptung auch auf das eine seiende anwendung finden, auch dieses muss, um eins zu sein, untheilbar ἐν συνεχῆς sein.“ His uerbis suppletur quod apud eundem Zellerum p. 376 n. 1 extr. nostro iure desideramus. Adde, quod Alexander eandem de illo Zenonis placito amplexus est sententiam quam Themistius. cf. Simpl. in Phys. p. 30, a: τὸν δὲ δεύτερον λόγον τὸν ἐκ τῆς διχοτομίας τοῦ Ζήνωνος εἶναι φησιν ὁ Ἀλέξανδρος λέγωντος, ὅς εἰ μέγεθος ἔχοι τὸ ὄν καὶ διαίροϊτο, πολλὰ τὸ ὄν καὶ οὐδέ τι ἐν ἑσῆσθαι καὶ διὰ τούτου δεικνύντιος, ὅτι μηδὲν τῶν ὄντων ἐστὶ τὸ ἐν. Horum uerborum eis, quorum literas latius disposui, genuinam Zenonis sententiam exprimi sine ulla dubitatione statuit Laas in libello: Aristotelische textestudien p. 11. cf. Zeller p. 427 n. 3. Locum Aristotelicum, quo Zenoni sententiam prorsus contrariam ascriptam esse Ueberwegio p. 111 persuasum est, nequaquam pugnare cum testimoniis modo memoratis Zeller p. 376 n. 1 euicit. cf. Bonitz ad hunc Aristotelis locum. Itaque non est optus disputatione, qua Ueberweg quamuis ingeniose testimonia conabatur inter se conciliare et coniungere, quandoquidem alterum non pugnat cum altero. Ex eis quae exposuimus hoc certe apparebit non esse cur dubitetur, quin aut Zeno reuera tale quid docuerit aut, si scriptor noster errauerit, huius erroris socios habuerit uiros propter eruditionem et mentis acumen haud contemnendos. Quid autem, si quis ipsum quoque libelli scriptorem testem adhibere uoluerit ad hoc decretum Zenoni uindicandum? Verum enim uero quocumque modo hic locus et constituendus et explicandus uidebitur, id ex eo non apparebit, quod Ueberweg inde iure coegisse sibi uidebatur, a

scriptore ipso his uerbis Zenonem significari eum philosophum, ad quem capp. III et IV pertineant. Ex contrario, si quid uideo, haud scio an satis recte inde concludatur de Zenone non posse agi in hac libelli parte, atque cum neque ad Parmenidem neque ad Melissum eam referre liceat, de Eleatico autem philosopho procul dubio hic agatur, id unum relinqui ut pertineat ad Xenophanem.

Pro uerbis mendosis *ἐπιμόνος, ὅταν*, quae multo emendatiora exstant in cod. Lips. ubi leguntur *ἐπεὶ μόνως τ' ἄν* Bergk huius lectionis nihil mutans praeter unam literam recte scripsit *ἐπεὶ μόνως γ' ἄν*. — Quod idem u. 8 correxit uoce *αὐτόν* posita pro *αὐτό*, non haesitans comprobarem, nisi eadem ratione u. 6 eandem uocem mutandam esse uiderem. Itaque cum alter locus quasi tueatur alterum, utrumque malim immutatum utrobique *αὐτό* ad *σῶμα* referendum esse ratus.

Cum concludendi ratio Bergkio parum recte procedere uideatur — cur uideatur uitiosa esse, non exponit — uerba extrema ita transponenda esse censet: *ἄσώματος γὰρ ὄν, πῶς ἄν σφαιροειδῆς εἴη; ἐπεὶ δὲ σῶμά ἐστι, τί ἄν αὐτὸν κολῶσι κινεῖσθαι ὡς ἐλέχθη· ἐπεὶ μόνως γ' ἄν οὕτως οὐτ' ἄν κινεῖτο οὐτ' ἄν ἤρημοι, μηδαμοῦ γε ὄν*. Non assentior. Facile enim omnes qui legunt supplebunt post *σφαιροειδῆς εἴη* hoc: „incorporeum autem eum esse sumere debebat.“ Nimirum hanc cogitationem a Bergkio desideratam esse crediderim. Mullach quidem alia de caussa haec uerba ab eo infestata esse censet.

Itaque sic uelim scribere locum corruptelarum sordibus purgatum: *ἔτι εἰ καὶ διὰ τοῦτο μὴ κινεῖται ὁ θεός τε καὶ τὸ ἔν, ὅτι τὰ πολλὰ κινεῖται τῷ εἰς ἄλληλα ἰέναι, τί κολύει καὶ τὸν θεὸν κινεῖσθαι εἰς ἄλλο; οὐδαμῶς γὰρ λέγει, ὅτι ἔν μόνον, ἀλλ' ὅτι εἰς μόνος θεός. εἰ δὲ καὶ αὐτός, τί κολύει εἰς ἄλληλα κινουμένων τῶν μερῶν τοῦ περιέχοντος θεοῦ κύκλου φέρεσθαι τὸν θεόν; οὐ γὰρ δοκεῖ τὸ τοιοῦτον ἔν, ὥσπερ ὁ Ζήνων φησί, πολλὰ εἶναι φύσει; αὐτὸς γὰρ σῶμα λέγει εἶναι τὸν θεόν, εἴτε τόδε τὸ πᾶν, εἴτε ὅ τι δήποτε αὐτὸ λέγων. ἄσώματος γὰρ ὄν πῶς ἄν σφαιροειδῆς εἴη, ἐπεὶ μόνως γ' ἄν οὕτως οὐτ' ἄν κινεῖτο οὐτ' ἄν ἤρημοι μηδαμοῦ γε ὄν; ἐπεὶ δὲ σῶμά ἐστι, τί ἄν αὐτὸ κολύοι κινεῖσθαι ὡς ἐλέχθη;* Haec latine reddita: „praeterea quamquam deus et id quod unum est propterea non mouetur, quod ea quae multa sunt mouentur eo quod in se mutuo transeunt, quid obstat quominus etiam deus moueatur (scilicet) ad aliud (quod non sit deus)? nequaquam enim dicit nihil esse nisi illud unum, sed esse praeter unum deum neminem alium. Licet autem ipse (impediatur), quid impedit, quominus, alia parte dei omnia complectentis mota ad aliam, deus circum axem uersetur? nonne enim tale unum, ut ait Zeno, reuera multiplex est? Ipse enim deum corpus esse dicit, siue hoc nomine uniuersam rerum naturam, siue quaecumque significat. Si enim incorporeus esset, non posset esse conglobata figura, cum hac sola ratione (scil. si incorporeus esset) nec moueretur nec quiesceret, quippe qui nusquam esset; quoniam autem corpus est, quid obstat, quominus moueatur, ut supra dictum est?“

CAPVT II

Quaeritur cuius philosophi decreta in altera libelli parte
et enarrentur et percenseantur.

Magna inter uiros doctos est dissensio de nomine philosophi, de quo capp. III et IV agatur. Primus quod sciam Fabricius secutus auctoritatem cod. Lips.,*) in quo *Ἀριστοτέλους περὶ Ξενοφάνους* inscribitur,**) ad Xenophanem hanc partem libelli referebat. Vid. Fabric. ad Sext. Emp. Pyrrh. I 225 p. 59 not. N. — „omnino me probare, quod in praeclaro Cod. MS. Lipsiensi Aristotelis de Zenone, Xenophane et Gorgia pars prima, quae in uulgatis libris de Xenophane legitur, ibi refertur ad Zenonem, et altera, quae de Zenone, ad Xenophanem. Error in editis, qui me quoque pridem in transversum egit, natus est inde, quod in prima parte Xenophanes, in altera Zeno nomine tenus citatur. Sed hoc ipsum adeo id non confirmat, ut potius argumentum in contrariam partem suppeditet; illos enim eo in libro nominat Aristoteles, quos cum sententia eorum, de quibus ex instituto disputat, confert.“ Fabricium secuti sunt Tiedemann, Fuelleborn, Buhle, Spalding, Brandis, Tennemann, Ritter, Krug, Cousin, Karsten, Bergk, Steinbart, Rose, Mullach, Vermehren. De Zenone ibi agi uolebant Brucker, Meiners,***) Fries, Marbach, Schleiermacher, Hegel, Zeller, Reinhold, Ueberweg. — Tiedemann: biblioth. philol. (Lips. 1791) vol. III p. 152 seq. Fuelleborn l. l. p. 17. Buhle comm. de ortu et progr. panth. in commentt. soc. reg. scientt. gotting. X p. 162. Tennemann gesch. der philos. I, 153 not. 7. Krug enycl. philos. lex. s. u. Xenophanes. Rose de Aristotelis librorum ordine et auctoritate commentatio p. 72. Brucker hist. crit. phil. I, p. 1170 not. Q. Meiners praef. tomi II hist. lit. graec. etc. p. 28 seq. Reinhold quaestio de genuina Xenophanis disciplina p. 7. Ueberweg Philologus VIII p. 107. — De ceteris cf. Ueberweg l. l. p. 104 not. 2 et 3.

*) Quae Baylium commouerint, ut cap. III Xenophanis philosophiam exponi crederet, ignoro.

***) Consentiunt cum cod. Lips. codd. Palatinus Vaticanus 162, Marcianus 200, Marcianus 216, Vrbinas 38, Vrbinas 108, Parisiensis 2277; in reliquis exstat *περὶ Ζήνωνος*.

****) Digna quae legantur sunt uerba Fuellebornii, quibus in refutando Meinersio utitur p. 16 seq: „obicitur mox alia dubitatio a uiro doctissimo, ex ingenio illorum philosophorum petita: quod ea, quae in cap. III tradantur, indigna prorsus uideantur Xenophane, digna uero Zenone, inuentore dialectices, eoque uiro, qui totus in eo fuerit, ut auditorum animos argutiis suis perturbaret. At tales ego argutias et tricas reperire in hoc capite adeo non possum, ut potius cogitatam illam et uere philosophicam, ut tum tempora erant, disputationem admirer, in qua nonnullae etiam rationes argumentandi occurrant, quibus et hodie utuntur in scholis, cum, ut hoc utar, Deum unum esse, ex ipsa, quam de Deo conceptam habent, notione euincere instituunt. Talia enim si debent ad argutias reici, quid, quaeso, erit in illa Graecorum antiquissima philosophia, quod non sit hoc nomine reiciendum?“

Vtram sententiam amplexus sit Roschmann,*) qui anno 1729 emisit „dissertationem historico-philosophicam de Xenophane,“ non facile est ad diiudicandum, cum modo caput primum modo tertium adhibuerit, ut inde demonstraret, qualia essent Xenophanis decreta, cf. p. 37 not. n et o. Vnde colligere liceret eum idem statuisse, quod postea Fuelleborn (l. l. 18 seq.) argumentis comprobare studebat et primam et alteram partem libelli pertinere ad Xenophanem, nisi Roschmann p. 44 not. b haec haberet: — „parum tribuendum est fidei Aristotelis in libro aduersus Xenophanem, idque eo minus, quo magis corruptus est iste libellus, . . . imo incertum est, an prima, an secunda pars eiusdem de Xenophane agat, quamvis idem Exc. Fabricius in not. N. ad Sexti Pyrrhon. hypot. lib. I Segm. 225 partem secundam Xenophani oppositam esse doceat.“ At siquidem pro re incerta habebat, e neutra parte haurire debebat.

Iam uero percensebo argumenta, quibus nisi uiri docti alteram libelli partem inscribi recte *περὶ Ζήνωνος*, perperam *περὶ Ξενοφάνους* contendebant, atque in eis percensendis Zelleri potissimum disputationem (pp. 366—378) sequar, utpote in qua quasi in armamentario quodam omnis belli apparatus collocatus sit.

Primum quidem scriptor ipse tribus libelli locis capita III et IV ad Zenonem referre Zellero uidetur p. 367 not. 4. Quod si reuera ita se haberet, omnia essent expedita. Atqui tantum abest, ut inde firmum argumentum petere liceat, quo Zelleri sententia comprobetur, ut unus certe locus argumentum in contrariam partem suppeditare uideatur. cf. quae annotauimus ad p. 978, b, 37 seqq. — Praeter eum locum duo qui in tertia parte occurrunt a uiro doctissimo memorantur. De Gorgia enim p. 979, a 21 traduntur haec: *ὅτι οὐκ ἔστιν οὔτε ἓν οὔτε πολλά, οὔτε ἀγέννητα οὔτε γεγόμενα, τὰ μὲν ὡς Μελισσος τὰ δ' ὡς Ζήνων ἐπιχειρεῖ δεικνύειν μετὰ τὴν πρώτην ἴδιον αὐτοῦ ἀπόδειξιν* z. t. l. Ad quem locum Zeller haec annotauit: „Diese verweisung wird man neben c. 1 anf. und ebd. 974, a, 11, wo Melissus die einheit und anfangslosigkeit des seienden beweist, am natuerlichsten auf c. 3 beziehen, wo das gleiche von der gottheit gezeigt wird; dass das seiende auch nicht eins und nicht ungeworden sein koenne, steht allerdings weder hier noch dort, aber daraus folgt nicht, dass die verweisung auf eine andere uns unbekannte Stelle gehe, wo dies gestanden haette, denn nach allem, was uns ueber die lehre des Melissus und Zeno bekannt ist, kann

*) Fallitur Karsten, qui dissertationes a Feuerlino et Roschmanno eodem titulo inscriptas dicit; qui error inde natus est, quod in titulo commentationis Roschmanni Feuerlin memoratur, quo „praeside publico disquirentium examini“ ea subiciebatur. Quod autem uir doctus, qui hanc dissertationem nancisci non poterat, suspicabatur „pleraque, deinde ab aliis retractata, iam diligentius exposita esse,“ ego libello perlecto possum confirmare. Eruditionis atque doctrinae multum, iudicii parum ostendit illius commentationis scriptor. Perridicule Ludouicus Berg (p. 8), quem e Karstenio hausisse manifestum est, duos memorat scriptores eorumque unum libellum, ab eis coniunctis uidelicet conscriptum. Verba enim Bergii sunt haec: „praeter quae etiam Feuerlinus et Rossmannus (sic) nulla alia habuerunt subsidia historica in scribenda dissertatione de historia philosophiae Xenophanis cet. Altdorf 1729. 4. quam solum curiositatis causa uocare uolo, praesertim cum hodierno die uix in una bibliotheca inueniatur.“

keiner von beiden eine solche behauptung aufgestellt haben. Die vergleichung des Gorg. mit Zeno und Melissus muss sich daher auf den zweiten theil der gorgianischen behauptung (*ὅτι οὐκ ἔστιν οὔτε πολλὰ οὔτε γινόμενα*) beschränken, fuer das uebrige (*ὅτι οὐκ ἔστιν οὔτε ἓν οὔτε ἀγέννητα*) koennte zenonisches hoechstens in freierer weise nachgebildet sein, etwa indem die Beweisführung unseres c. 3. 977, b, 3. 16 auf die frage ueber die einheit und ursprungslosigkeit des seienden angewandt wurde.“ Complura me offendunt in hac argumentatione. Primum enim rei non consentaneum sed dissentaneum est illud nulla necessitate urgente referri ad cap. III, quandoquidem ibi de deo agitur, non de eo quod est. Deinde cum sententia, qua non esse quicquam, nec unum nec multa, nec aeterna nec orta a Gorgia statuitur, in neutra libelli partium quae praecedunt reperiri a Zellero ipso dicatur, quin immo ne accommodata quidem haberi possit ad philosophiam alterutrius,*) aliter ea uerba interpretanda esse contendo. Non enim τὰ μὲν — τὰ δέ — habenda sunt pro accusatiuis a uerbo *δεικνύειν* aptis ita ut his pronomiibus sententiae ipsae excipiantur; sed usurpata sunt, ut persaepe, aduerbiallyter, quod uocant. Itaque interpretabimur: „hic se applicabat ad argumentandi genus, quo Melissus utebatur, illic Zenonis aliquod decretum in suum usum conuertebat, postquam antea de suo rem confecerat.“ Id recte explicatum esse comprobatur uerbis his, quae in cap. VI exstant: p. 979, b, 20 seqq. *μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον φησὶν: εἰ δὲ ἔστιν, ἤτοι ἀγέννητον ἢ γινόμενον εἶναι. Καὶ εἰ μὲν ἀγέννητον, ἀπειρον ἀπὸ τοῦ Μελίσσου ἀξιωμασι λαμβάνει: τὸ δὲ ἀπειρον οὐκ ἔν εἶναι ποτε. . . . Μήδαμὸς δὲ ἔν, οὐδὲ εἶναι κατὰ τὸν τοῦ Ζήνωνος λόγον περὶ τῆς χώρας: ἀγέννητον μὲν ὄν δια ταῦτ' οὐκ εἶναι: οὐ μὲν οὐδὲ γινόμενον.* Zelleri autem opinionem, qua posteriorem sententiae partem statuit esse hanc: *ὅτι οὐκ ἔστιν οὔτε πολλὰ οὔτε γινόμενα*, ideo omnino reiciendam esse puto, quod hac dirimendi ratione sententiam non in partes diuisam, sed in frasta dilaceratam uideo. — Tertius locus, quem sibi fauere Zeller arbitratur, is ipse est, quem modo ad nostram de illo alio loco sententiam stabiliendam laudauimus. Ibi enim memoratur *Ζήνωνος λόγος περὶ τῆς χώρας*, quem *λόγον* metuo ne Zeller argutius quam uerius in altera libelli parte exstare demonstret uerbis hisce: „dass aber das nichtseiende an keinem ort sei, hatte c. 3. 977, b, 13 gesagt, und wuerde daraus auch an sich noch nicht folgen, dass auch umgekehrt das, was an keinem ort ist, nicht sei, so folgt es doch, wenn wir den grundsatz (ebd. z. 5. 17) darauf anwenden: *ὅλον τὸ μὴ ὄν οὐκ ἔν εἶναι τὸ ὄν . . . τὸ ἔν οὔτε τῷ μὴ ὄντι οὔτε τοῖς πολλοῖς ὅμοιον εἶναι.*“ Non infitior hoc recte conclusum esse:

id quod non est nusquam est:

atqui idem non potest tribui ei quod est atque ei quod non est:

*) Quamquam si Eudemo et Senecae fides habenda esset, a Zenone quidem non aliena esset talis sententia. — Eudem. apud Simpl. in phys. 21, b: *ἐνταῦθα δὲ, ὡς ὁ Εὐδημὸς φησὶ, καὶ ἀρξεται τὸ εἶναι.* Sen. epp. XIII, 3, 45: Si Parmenidi (credo) nihil praeter unum (est), si Zenoni, ne unum quidem.

ergo id quod est non est nusquam:
ergo quod nusquam est, non est.

Veruntamen uehementer dubito ei assentiri, qui quod e decreto philosophi recte concluditur ei ipsi necessario ascribendum esse putauerit: non dubito cum eo dissentire, qui illud decretum, quod fortasse latet in altero, ipsius philosophi λόγον uocauerit. Equidem in cap. III nullum λόγον περί τῆς χώρας agnoscere possum, ad quem scriptor in refutandis Gorgiae placitis nos delegasse uideri possit. Non aliter iudicat Ueberweg p. 107: „somit sind wir nicht berechtigt in der erwachnung des Zeno c. 5 und 6 eine zurueckweisung auf c. 3 finden zu wollen.“ Quem locum (p. 979, b, 36 seqq.) Zeller cum eo, quem modo memorauimus, conferri iubet, quin is omnino non ita comparatus sit, ut inde aliquid concludi uel confirmari possit, nulli dubium erit, qui quam lacunosa ea uerba in codicibus exstant meminerit. Apud Bekkerum enim leguntur sic: καὶ ἐν μὲν . . . καὶ ὅτι ἀσώματων ἂν εἴη τὸ ἐν ἡ ἐνσχομένῳ γε τῷ τοῦ Ζήνωνος λόγον. in exemplari Lipsiensi: καὶ ἐν μὲν . . . καὶ ὅτι ἀσώματων ἂν εἴητο . . . ἐν ζ . . . ἔσχον (uel ε ἔχον) μὲν γε . . . τῷ τοῦ Ζήνωνος λόγον.

Zeller postquam et propter lectionum discrepantias et propter incertas interpretandi rationes de sententiis horum locorum fortasse posse dubitari concessit, ad aliud argumentum transit his uerbis: „und liesse sich vielleicht auch, theils wegen der unsicherheit der erklaerung theils wegen der unsicherheit des textes, in den einzelnen stellen noch zweifeln, ob dies wirklich seine meinung ist, so muessen wir diess doch schon deshalb annehmen, weil sich nicht begreifen laesst, wie irgend jemand dazu gekommen sein sollte, in einer darstellung eleatischer lehren Xenophanes die stelle zwischen Melissus und Gorgias anzuweisen; dass aber unser zweiter abschnitt nicht etwa nur durch zufall und gegen den willen des verfassers dem ersten nachgesetzt worden ist, steht ausser zweifel cf. 977, b, 21.“ Recte Zeller inde argumentum idque non tenue repeteret, si scriptor in eo uersaretur, ut narrare sibi proponeret, quemadmodum philosophia Eleatica ab eius auctore usque ad ultimum assectatorem progressa esset. cf. Vermehren p. 41: „als hauptgrund dafuer (dass der verf. die absicht gehabt ueber Zeno zu schreiben) fuehrt man an, dass es sich nicht begreifen lasse, wie irgend jemand dazu gekommen sein sollte, in einer darstellung eleatischer lehren Xenophanes die stelle zwischen Melissus und Gorgias anzuweisen: das mag unsern historischen sinn befremden, ist aber bei dem rein philosophischen interesse des verfassers fuer die blosse widerlegung der betreffenden saetze nicht eben auffallend; man bemerke wohl, die darstellung eleatischer lehren stand erst in zweiter, die widerlegung in erster linie.“ Quis indagare et peruestigare hodie posse sibi uidetur, quo casu scriptor in Melissum prius inciderit, quam de Xenophane refellendo cogitaret? Hue adde, quod ne de Zenone quidem fortasse satis apte agitur post Melissum, et enarratio placitorum Gorgiae plane abhorret a consilio adumbrationis philosophiae Eleaticae. Iam G. I. Vossius nostrum libellum hypomnematicis libris aduumerandum esse haud scio an suo iure censuerit: „imitemur Peripateticos, quibus ea consuetudo

erat, ut, priusquam ad scientiam aliquam perfecte addiscendam animum adpellerent, commentarios facerent, in quos sententias ueterum referrent, rationes simul adderent, et quandoque etiam refellerent. Eos libros hypomnematicos dixere, ut Ammonius seu alius in categorias Aristotelis adnotauit. Huius generis uidetur fuisse liber de Zenone, Xenophane et Gorgia, qui Aristoteli inscribitur.“ G. I. Vossius de philos. et phil. sectis c. III p. 10. cf. Fuelleborn p. 11, qui Vossium de Simplicio in categg. fol. I n. b cogitasse minus recte suspicatur; nam, ut Fuelleborn ipse monuit, ibi non idem exstat, quod Vossius apud commentatorem se legisse dicit, quamquam ei simile esse non negabimus.*) Vossius potius de loco Ammonii Hermiae cogitasse uidetur, quem laudatum uideo a Karstenio p. 97: Amm. Herm. *περὶ ἔργων*. (ed. Ald. 1503) lit. AA. fol. 2. *ὑπομνηματικά δὲ ἐκείνα (συγγραμματα) καλοῦσιν, ὅσα πρὸς οἰκίαν ἀποσημειοῦντο ὑπόμνησιν· εἰώθεσαν δὲ οἱ παλαιοὶ τὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ἀναγνώσκοντες συγγραμματα ἀποσημειοῦσθαι αὐτῶν τὰς περὶ ἐκάστου πράγματος δόξας καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τὰ τούτων κατασκευαστικά· ὡς ἔλην τῶν οἰκείων συγγραμμάτων.* cf. Ueberweg grundriss I, 97: „auch die auf uns gekommene schrift de Melisso, de Xenophane (oder de Zenone) und de Gorgia traegt den charakter eines *ὑπόμνημα*.“ Si libellum huius generis esse statuerimus, non magis capitum collocatione offendemur, quam nominum apud Alexandrum Aphrodisiensem in Arist. metaph. p. 984, a, 29 (Brandis scholl. in Arist. p. 535, b, 24): *λέγει μὲν περὶ Ξενοφάνους καὶ Μελίσσου καὶ Παρμενίδου.*

Pergit Zeller: „Dazu kommt, dass die saetze, welche dem ungenannten Eleaten c. 3 beigelegt werden den beglaubigtsten angaben ueber Xenophanes widersprechen. Man glaubt zwar eine buergschaft fuer die urkundlichkeit unserer darstellung bei Theophrast zu finden, aus dem, wie man annimmt, die mit ihr zusammentreffenden aussagen des Simplicius und Bessarion ueber Xenophanes entlehnt sind. Allein diese annahme ist hoechst unwahrscheinlich. Von Bessarion ist es ganz unverkennbar, dass er nicht aus einer fuer uns verlorenen theophrastischen schrift, sondern einzig und allein aus der stelle in Simplicius physik geschoeepft hat, worin dieser ausleger, unter berufung auf Theophrast, die lehre des Xenophanes, mit dem dritten kapitel unserer schrift uebereinstimmend, darstellt.“ Cum non cuilibet Simplicius in Aristot. Phys. et Bessario aduersus calumniatorem Platonis ad manum sint, facere non possum, quin uerba utriusque scriptoris hic describam, ut quid quisque de Xenophane dixerit facile a quouis perspici possit.

Simplicius in Arist. Phys. fol. 5, b; 6, a:
*Μίαν δὲ τὴν ἀρχὴν ἦτοι ἐν τῷ ὄν καὶ πάν
καὶ οὔτε πεπερασμένον οὔτε ἀπειρον, οὔτε*

Bessario adu. calumn. Plat. II, 11 extr:
Ceterum quia caussam hanc
apud iudices agimus, ne

*) Verba Simplicii sunt haec: *τῶν δὲ καθόλου — τὰ μὲν εἰσιν ὑπομνηματικά, ὅσα πρὸς ὑπόμνησιν οἰκίαν καὶ πλείονα βάσανον συντάξεν ὁ φιλόσοφος· ὧν τὰ μὲν μορσιδῆ ἐστίν, ὡς περὶ ἐνός τινος („intell. δόγματος“ Fuelleb.) ὑπομνηστικόν· τὰ δὲ ποικίλα ὡς περὶ πλείονων· δοκεῖ δὲ τὰ ὑπομνηματικά μὴ πάντη σπουδῆς ἄξια εἶναι· διὸ οὐδὲ πιστοῦνται ἀπ’ αὐτῶν τὰ τοῦ φιλοσόφου δόγματα κ. τ. λ.*

ζινοῦμενον ὅτι ἤρεμοῦν Ξενοφάνην τὸν Κο-
λοφώνιον τὸν Παρμενίδου διδάσκαλον ὑπο-
τίθεσθαι φησιν ὁ Θεόφραστος, ὁμολογῶν
ἐτέρας εἶναι μᾶλλον ἢ τῆς περὶ φύσεως
ἱστορίας τὴν μνήμην τῆς τοῦτου δόξης.
Τὸ γὰρ ἐν τοῦτο καὶ πᾶν τὸν θεὸν ἔλεγεν
ὁ Ξενοφάνης, ὃν ἔνα μὲν δείκνυσιν ἐκ τοῦ
πάντων κράτιστον εἶναι· πλείων γὰρ φησιν
ὄντων, ὁμοίως ἀνάγκη ὑπάρχειν πᾶσι τὸ κρα-
τεῖν· τὸ δὲ πάντων κράτιστον καὶ ἄριστον
θεός. Ἀγένητον δὲ ἐδείκνυσεν ἐκ τοῦ δεῖν τὸ
γενόμενον ἢ ἐξ ὁμοίου ἢ ἐξ ἀνομοίου γίνεσ-
θαι· ἀλλὰ τὸ μὲν ὁμοιον ἀπαθές φησιν ὑπὸ
τοῦ ὁμοίου· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον γενᾶν ἢ
γενᾶσθαι προσήκει τὸ ὁμοιον ἐκ τοῦ ὁμοίου·
εἰ δ' ἐξ ἀνομοίου γίνοιτο, ἔσται τὸ ὄν ἐκ
τοῦ μὴ ὄντος. Καὶ οὕτως ἀγένητον καὶ ἀίδιον
ἐδείκνυ. Καὶ οὕτε δὲ ἄπειρον οὕτε πεπερασ-
μένον εἶναι· διότι ἄπειρον μὲν τὸ μὴ ὄν ὡς
οὕτε ἀρχὴν ἔχον οὕτε μέσον οὕτε τέλος, πε-
ραίνειν δὲ πρὸς ἄλλα τὰ πλείω. Παρα-
πλησίως δὲ καὶ τὴν κίνησιν ἀφαιρεῖ καὶ τὴν
ἤρεμίαν· ἀκίνητον μὲν γὰρ εἶναι τὸ μὴ ὄν·
οὕτε γὰρ ἂν εἰς αὐτὸ ἕτερον, οὕτε αὐτὸ πρὸς
ἄλλο ἔλθειν. κινεῖσθαι δὲ τὰ πλείω τοῦ
ένός· ἕτερον γὰρ εἰς ἕτερον μεταβάλλειν·

egisse protinus sine testi-
bus uideamur, citetur Theo-
phrastus, alter Aristoteles.
Hic Xenophanem, quem
Parmenides audiuit atque
secutus est, nequaquam inter
physicos numerandum sed
alio loco constituendum cen-
set. Nomine, inquit, unius
et uniuersi deum Xenopha-
nes appellauit, quod unum
ingenitum immobile aeter-
num dixit; ad haec aliquo*)
quidem modo neque infini-
tum neque finitum, alio uero
modo etiam finitum; tum
etiam conglobatum diuersa
scilicet notitiae ratione.
Mentem etiam uniuersum**)
hoc idem esse affirmauit.
Nec uero Theophrastus so-
lus haec dicit; sed Nicolaus
quoque Damascenus et Ale-
xander Aphrodisiensis ea-
dem de Xenophane referunt,
opusque Melissi de ente et

*) Sic legitur apud Brandisium (p. 17 not. 5) et Krischium (Forschungen auf dem gebiete der alten philos. I p. 93 not. 1). Pro „aliquo“ autem perperam exstat „aliquando“ in ea editione, qua ut possem uti Reinholdi Koehler comitate singulari mihi contigit. Qui liber in bibliotheca Vimariensi seruatus quo anno prodierit, nescio, Romae autem eum literarum formis descriptum esse, apparet ex hac subscriptione:

Aspicis illustris lector quicumque libellos,

Si cupis artificum nomina nosse, lege.

Aspera ridebis cognomina teutona; forsan

Mitiget ars musis inscia uerba uirum.

Conradus Suueynheym Arnoldus Pannartzque magistri

Romae impresserunt talia multa simul.

Petrus cum fratre Francisco Maximus ambo

Huic operi aptatam contribuere domum.

Inest in eodem uolumine Bessarionis liber de natura et arte aduersus Georgium Trapezuntium.

**) Editio Romana praebet „uniuersam.“

ὥστε καὶ ὅταν ἐν ταύτῃ μένειν λέγη καὶ μὴ
κινεῖσθαι „αἰεὶ δ' ἐν ταύτῃ τε μένειν κινού-
μενον οὐδὲν, οὔτε μετέρχεσθαι μιν ἐπιπρόπει
ἄλλοτε ἄλλη“ οὐ κατὰ τὴν ἡρεμίαν τὴν
ἀντικειμένην τῇ κινήσει μένειν αὐτὸν φησιν,
ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπὸ κινήσεως καὶ ἡρεμίας
ἐξηρημένην. Νικόλαος δὲ ὁ Λαμασκηνὸς ὡς
ἄπειρον καὶ ἀκίνητον λέγοντος αὐτοῦ τὴν ἀσχήν
ἐν τῇ περὶ Θεῶν ἀπορρημονεύει, Ἀλέξανδρος
δὲ ὡς πεπερασμένον αὐτὸ καὶ σφαιροειδές.
Ἄλλ' οἱ μὲν οὔτε ἄπειρον οὔτε πεπερασμένον
αὐτὸ δείκνυσιν, ἐκ τῶν προειρημένων δήλον.
Πεπερασμένον δὲ καὶ σφαιροειδές αὐτὸ διὰ
τὸ πανταχόθεν ὅμοιον λέγει. Καὶ πάντα
δὲ νοεῖν φησιν αὐτὸν λέγων: „ἀλλ' ἀπάνευθε
πόνοιο νόον φρενὶ πάντα κραδαίνει.“

Cum Bessarionem uirum haud mediocri eruditione et doctrina fuisse constet, animi pendeo, num a uiris doctis tantae temeritatis iure accusetur, quantam ei crimini dari oportebit, si ea quae supra posui e Simplicii loco iuxta scripti eum hausisse existimauerimus; id quod statuendum esse Krischio*) persuasum est. — Forschungen auf dem gebiete der alten philosophie I p. 92: „Bessarion hat dort nichts zur hand gehabt, was uns nicht erhalten waere; in der absicht, Parmenides und Melissus lehre zu eroertern, geht er ausdruecklich von Aristoteles physik (I, 2) aus, nimmt dabei stillschweigend Simplicius commentar zu huelle, um die hier aufbewahrten eigenen worte beider Eleaten, freilich ungenau genug, anzuwenden; benutzt dann denselben commentar fuer Xenophanes annahmen, schiebt jedoch Theophrast's auctoritaet vor, weil durch sie Simplicius angaben verbuergt waren, wirft aber die worte des griechischen auslegers so ungruendlich durcheinander, dass er die von Nikolaus D. und Alexander dem Xenophanes geliehenen begriffe des ἀκίνητον und πεπερασμένον dem Theophrast selbst in den mund legt.“ cf. Ueberweg l. l. p. 106: „Dass endlich Bessarion uns nur einen auszug aus Simpl. liefere (dazu noch mit der ungenauigkeit, dass er dem einen des Xenoph. nur schlechthin die unbewegtheit beilegt), wird nach dem gesagten nicht mehr zweifelhaft sein.“ Bessario autem non hoc unum peccat, quod a Theophrasto deum Xenophaneum dictum esse immobilem et finitum**) scribit, sed etiam

*) Krischii nomen supra a me omissum est, ubi eos nominavi, qui capp. III et IV ad Xenophanem referunt.

**) Idem alio loco etiam Simplicius deo Xenophaneō tribuit f. 7, a: ἐκεῖνον (Παρμενίδου καὶ Ξενοφάνου) γὰρ ἐν καὶ ἀκίνητον καὶ ἀγήγητον καὶ πεπερασμένον ποιοῦντιον τὸ πᾶν. et mox: ὁ μὲν Ξενοφάνης καὶ Παρμενίδης ἐν λέγοντες καὶ πεπερασμένον.

natura inscriptum dicunt,
Parmenidis de ueritate et
opinatione.

Xenophanis illud de conglobata figura dei, quod apud Simplicium ab Alexandro memoratur, ipsius Theophrasti nomine tuetur. Quid, quod a Nicolao et Alexandro eadem de Xenophane relata esse, quae a Theophrasto diserte affirmat, Simplicius autem, quae illi a Theophrasti uerbis prorsus abhorrentia et inter se diuersa tradiderunt, partim Theophrasti auctoritate refellere, partim Xenophanis doctrinae accommodare studet. Ea nero omnia tam confusa et perturbata e Simplicii loco, non dicam male intellecto, sed quem oculis uix diductis socordissime percucurrisset, Bessarionem hausisse credamus, quamquam ad caussam, quam apud iudices agat, nomine et auctoritate Theophrasti adiutum se accedere non sine grauitate quadam ipse professus sit? Quodsi aliis exemplis mihi comprobatum erit eum tam neglegenter libros peruoluisse et aliorum sententias adeo non assecutum esse, ut ea quae monui ab eius consuetudine non uideantur abhorrere, idem in peruoluendo Simplicii commentario ei accidisse mihi persuadebo. Priusquam autem hoc didicero, nec affirmabo nec negabo eum illa Simplicii uerba sine ulla cura ac diligentia in suum usum conuertisse, cum praesertim Bessarionis uerba quae descripsi ultima (opusque — opinatione) ex hoc Simplicii loco non esse hausta constet. Quibus autem hae temeritate Bessarionem fuisse persuasum est, eis locum suppeditabo, quo aliquanto melius demonstrari possit eum furatum esse a Simplicio.

Simpl. in Phys. f. 7, a:

Καὶ γὰρ οἱ μὲν περὶ τῆς νοητῆς καὶ
 πρώτης ἀρχῆς διελέχθησαν ὡς Ξε-
 νοφάνης τε καὶ Παρμενίδης καὶ
 Μελίσσος, ὁ μὲν Ξενοφάνης καὶ
 Παρμενίδης ἐν λέγοντες καὶ πεπε-
 ρασμένον, ἀνάγκη γὰρ τὸ ἐν τοῦ πλή-
 θους προῦπόρχειν, καὶ τὸ πᾶσιν
 ὄρον καὶ πέρας αἴτιον κατὰ τὸ
 πέρας μᾶλλον ἢ περὶ κατὰ τὴν ἀπει-
 ρίαν ἀφορίζεσθαι, καὶ τὸ πάντη
 τέλειον τὸ τέλος τὸ οὐκ εἶον ἀπειλη-
 φὸς πεπερασμένον εἶναι μᾶλλον δὲ
 τέλος ἰῶν πάντων ὡς καὶ ἀρχή. τὸ
 γὰρ ἀτελὲς ἐνδεές ὄν οὐκ ἔχει πέρας
 ἀπείληφε. Πλὴν ὁ μὲν Ξενοφάνης
 ὡς πάντων αἴτιον καὶ πάντων ὀπε-
 ρανέγον, καὶ κινήσεως αὐτὸ καὶ ἡρε-
 μίας καὶ πάσης ἀντιστοιχίας ἐπέ-
 κεινα τίθησιν, ὥσπερ καὶ ὁ Πλά-
 των ἐν τῇ πρώτῃ ὑποθέσει τοῦ

Bessario adu. calumn. Plat. II, 11:

Cum itaque uiri illi de rebus intelligibilibus ac diuinis et de primo principio uereque ente agerent, his uerbis utebantur: unum esse ens ipsum idque immobile et infinitum et reliqua, quae huic sententiae conueniunt. In qua re cum alios plerosque uetustiores secuti sunt, tum imprimis Xenophanem doctissimum uirum, qui praeceptor Parmenidis fuerat. Conuenit enim inter Xenophanem atque Parmenidem, ens ipsum unum atque finitum esse ea ratione, quod unum prius quam multa esse necesse sit, et quod ceteris omnibus causa est, ut determinentur et finiuntur, id finitate magis quam infinitate describi debeat. Tum etiam quia, quod omni ex parte perfectum absolutumque est suumque praecipuum obtinet finem, id finitum et finem ac principium omnium esse oporteat: quod enim imperfectum et indigens est, id nondum finem recepisse dicendum

*Παρμενίδου. Ὁ δὲ Παρμενίδης τὸ
κατὰ τὰ ἀντὰ καὶ ὡσαντίως ἔχον
αὐτοῦ, καὶ πάσης μεταβολῆς τάχα
δὲ καὶ ἐνεργείας καὶ δυνάμεως ἐπέ-
κεινα θεασάμενος, ἀκίνητον αὐτὸ
ἀνυμνεῖ καὶ μόνον ὡς πάντων ἐξηγη-
μένον. γ. τ. λ.*

est. Verum in eo inuicem dissident quod ad motus priuationem pertinet. Xenophanes enim in eo quod motu ita priuatur, ut nunquam moueri possit, quietem etiam esse merito negat. Quod Plato etiam facere uideatur in prima Parmenidis positione. At Parmenides cum carmine scriberet, morem secutus est uolgatiorem, et quia quae manent nequaquam moueri perspicuum est, idcirco cum ens ipsum immobile uellet significare, manere dixit. etc.

Fortasse autem uterque etiam in hac philosophiae Eleaticae adumbratione Theophrasto auctore utebatur; nam mihi quidem non est pro explorato Bessarionem nulla Theoprasti uerba legisse, quae non etiamnunc exstarent. cf. Bessar. adu. cal. Pl. I c. 3. extr. et c. 2. extr.

At num Bessario hac in re totus pendeat e Simplicio male intellecto an ex aliis fontibus, qui temporum iniquitate obruti sunt, etiamtum haurire potuerit, non nimium interest; multo grauius hoc est, quod ne Simplicium quidem esse testem locupletem Zellero et Ueberwegio persuasum est, sed esse eum hac in re leuem nec satis fidum. Zeller p. 369 seq: Simplicius aber beruft sich auf Theophrast nicht fuer alles, was er ueber Xenophanes berichtet, sondern nur fuer eine einleitende bemerkung, durch die wir nichts erfahren, was uns nicht auch aus Aristoteles' metaphysik bekannt waere, das weitere traegt er in eigenem namen vor, ohne zu sagen wo er es her hat, dass es aber mit jener allgemeineren notiz nicht aus derselben quelle, der theophrastischen physik, geflossen sein kann, ist aus seinen eigenen worten zu beweisen; denn aus dem zusatz *ὁμολογῶν* u. s. w. geht deutlich hervor, dass das vorangehende citat Theophrast's physik entnommen ist, von der wir auch sonst wissen, dass sie des Xenophanes und Parmenides wie der meisten aelteren philosophen erwachnte; in dieser schrift kann aber Theophrast nach seiner eigenen erklaerung nicht eingehender von Xenoph. gesprochen haben“ cf. not. 5: „seine worte Phys. 5, b, unt. lauten: *μίαν δὲ — τοῦτον δόξης*. Hierin liegt offenbar nichts weiter, als was auch Arist. Metaph. I, 5. 986, b, 21 sagt, dass sich Xenophanes nicht darueber ausgesprochen habe, ob er sich das eine urwesen begrenzt oder unbegrenzt denke, nur dass Theophrast beifuegt, auch darueber habe er sich nicht erkluert, ob es ruhe oder bewegt sei, wenigstens noethigt uns nichts, die worte so zu verstehen, als ob Xenophanes ausdruecklich gesagt haette, was die schrift de Melisso allerdings sagt, dass das eine weder begrenzt noch unbegrenzt, weder ruhend noch bewegt sei.“ Similiter Ueberweg l. l. p. 105 seq. Argumentum firmissimum uiri docti procul dubio petiuerunt a maximo discrimine, quod inter Aristotelem et Simplicium esse ipsis persuasum est. Aristotelis uerba sunt haec: *Παρμενίδης μὲν γὰρ ζοῖκε τοῦ κατὰ τὸν λόγον ἐνὸς ἄπτεσθαι, Μελισσος δὲ*

τοῦ κατὰ τὴν ἕλην· διὸ καὶ ὁ μὲν πεπερασμένον, ὁ δ' ἀπειρόν φησιν εἶναι αὐτό· Ξενοφάνης δὲ πρῶτος τούτων ἐπίσας (ὁ γὰρ Παρμενίδης τούτου λέγεται μαθητής) οὐθὲν διεσαφήρισεν, οὐδὲ τῆς φύσεως τούτων οὐδετέρας ἔοικε θηγεῖν, ἀλλ' εἰς τὸν ὅλον οὐρανὸν ἀποβλέψας τὸ ἐν εἶναι φησι τὸν θεόν. Primum quidem nequaquam constat, uerba οὐθὲν διεσαφήρισεν non licere referre ad Παρμενίδης — ἕλην, deinde per se non est uerisimile illum, qui primus id quod unum est statuerit, nihil quicquam de finibus eius docuisse, cum hoc ἐν ab eo immobile dictum esse ex ipso philosophi fragmento constet; denique uerborum οὐθὲν διεσαφήρισε non est ea uis, quam Zeller et Ueberweg uolunt; neque enim ualent „er hat sich nicht darueber ausgesprochen“ neque „er hat weder die eine noch die andere behauptung aufgestellt“*). Rectius Lescalopier in Cic. de nat. deor. I, 28, 44 sententiam Aristotelis intellexisse uidetur: „conuicium illud, quod in Xenophanem contorquet Aristoteles Metaph. I, 5, ubi obscurum illius uel ingenium uel dicendi genus notat.“ cf. Simpl. Phys. f. 2, a: Ξενοφάνης δὲ ὁ Κολοφώνιος καὶ ὁ τούτου μαθητής Παρμενίδης καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τελειοτάτην μὲν περὶ τε τῶν φυσικῶν καὶ τῶν ὑπὲρ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἀνιγματοῶδη τὴν ἑαυτῶν φιλοσοφίαν παραδεδώκασιν. et f. 5, b: καὶ οἱ μὲν ἀδιορίστως, οὐ διακρίνοντες τὰ φυσικὰ ἀπὸ τῶν ὑπὲρ φύσιν, οἱ δὲ διακρίνοντες μὲν ὡσπερ οἱ Πυθαγόρειοι καὶ Ξενοφάνης καὶ Παρμενίδης καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Ἀναξαγόρας, τῇ δὲ ἀσαφείᾳ λανθάνοντες τοὺς πολλούς. διὸ καὶ Ἀριστοτέλης ὡς πρὸς τὸ φαινόμενον ἀντιλέγει τοῖς ἐπιπολαίοις ἐκλαμβάνουσι βοηθῶν. Num quid offensionis habere potest, quod Aristoteles, quae erat eius mentis acies atque sana et sobria disputandi ratio, a philosopho, qui non solum τὸ ἐν nec motum nec immobile dixerit, sed etiam alio loco ei immobilitatem tribuerit, nihil clare et distincte de eo quod est prolatum esse iudicat? cf. quae annotauimus ad p. 977, b, 18. Accedit, quod uerisimile est Xenophanis fuisse uersus, quibus τὸ ἐν etiam finitum uocauerit. (Vide duos illos Simplicii locos Phys. 7, a, quos supra laudauimus). Nonne suo iure Aristoteli hanc philosophandi rationem obscuram, quin etiam confusam dicere licebat? cf. Karsten p. 125. At ut sit discrepantia inter Aristotelem et Simplicium, num consentaneum est his paucis Aristotelis uerbis tantum quantum illi uolunt auctoritatis tribui, quod ad Xenophanem attinet, cum in eis ipsis de Melisso testis non locuples sit. cf. Bonitz ad hunc locum: „Quod enim Parmenides finitam statuit principii naturam, Melissus infinitam, id Aristoteles, quamquam Melissus illud principium corpus esse distincte negat, ita ad sua placita accommodat, ut Parmenidem idealem, Melissum materiale posuisse unitatem dicat.“ Idem ad p. 986, a, 13 Aristotelis in iudicandis aliorum philosophorum placitis leuitatem uituperat. cf. eiusdem iudicis perquam idonei iudicia ad p. 984, a, 5 et 16. Primis uero Simplicii uerbis, quae ille auctoritate Theophrasti tuctur, nihil tradi Zellero persuasum est, quod non legatur etiam in Aristotelis metaphysicis. Hoc enim dixisse Theophrastum: Xenophanem unum principium sumpsisse sed non exposuisse, num finitum esset

*) Sic Ueberweg, quamquam rectius ante conuertit „er hat hierueber noch keine bestimmte ansicht geneussert.“

an infinitum, num motum an immobile; ea autem uerba perperam a Simplicio intellecta esse quasi Theophrastus dixisset illud principium a Xenophane priuatum esse et finibus et infinitate, et motu et immobilitate. Quae si reuera ita se habent, aut Theophrastum parum distincte sententiam exposuisse nobis credendum erit, aut Simplicium interdum haud mediocri leuitate et temeritate fuisse. Equidem a Zellero et Ueberwegio minus recte ea uerba intellecta esse statuere malim, quam ea quae dixi Theophrasto aut Simplicio imputare. Obstat enim illorum interpretationi uox καί, pro qua ἀλλά exspectaremus; obstat, quod desideratur uox οὐχ ad ὑποτίθεσθαι. Mihi certe non est dubium, quin ea sententia, quam illi in uerbis Theophrasti inesse posse sibi persuaserint, graece sic exprimatur: *μίαν δὲ τὴν ἀρχὴν ὑποτίθεσθαι μὲν, ἀλλ' οὐχ ὑποτίθεσθαι οὔτε πεπερασμένον οὔτε ἀπειρον κ. τ. λ.* Verum non solum ratione grammatica locum ita interpretari uetamur, sed etiam eo, quod Xenophanes uersu apud Simplicium in subsequentibus seruato distincte et diserte τὸ ἔν immobile esse statuit. fragm. IV Mull:

*αἰεὶ δ' ἐν ταυτῷ τε μένειν κινούμενον οὐδέν,
οὐδὲ μετέρχεσθαι μιν ἐπιπέπει ἄλλοτε ἄλλῃ.*

Quomodo huius uersus sententia conciliari possit cum Xenophanis placitis a Simplicio et scriptore libelli traditis, in annotationibus (p. 12) exposui. Deinde quod Zeller pro certo affirmat non totam placitorum Xenophaneorum descriptionem niti Theophrasti auctoritate, quia post prima illa uerba Simplicius usus sit oratione recta, hoc non ita comparatum esse, ut pro explorato haberi possit, iam ante Zellerum Brandis recte monuit p. 17: „Simplicium autem nescio cur alium quam Theophrastum esse secutum opiner, cum et initio huius prae se ferat auctoritatem, atque se eam deseruisse, ad aliamque se adplicuisse, ne uno quidem significet uerbo; quod enim ab indirecta ad directam transeat orationem, id et ipse et alii, contextus serie nihil mutata, facere solent, quo commodius decurrat oratio.“ Huc adde, quod in hac ipsa adumbratione tale quid iterum occurrit: *ἀλλὰ τὸ μὲν ὁμοίον ἀπαθές φησιν ὑπὸ τοῦ ὁμοίου· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον γεννᾶν ἢ γενᾶσθαι προσήκει τὸ ὁμοίον ἐκ τοῦ ὁμοίου· εἰ δ' ἐξ ἀνομοίου γίνομαι, ἔσται τὸ ὄν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος.* Ueberweg autem l. l. male accommodatam esse arbitratur ad Theophrastei libri rationem hanc de deo Xenophaneo expositionem. At primum difficile est de libro perduto eiusque consilio iudicium facere, cum prorsus ignoremus, quo scriptor occasione oblata a proposito interdum declinare potuerit, deinde uero tota hac expositione, quam nimis uerbosam esse nemo statuet, nihil affertur nisi argumenta quibus et philosophiam Xenophaneam abhorrere a quaestionibus physicis comprobetur et admodum breuiter qualitates per sersatis obscurae explanentur, quas τῷ ἐνί a Xenophane tribui initio Theophrastus dixerat. Mihi certe permirus uidebitur consensus ille, quo explicatio quae sequitur conciuat cum Theophrasti uerbis, siquidem Zeller et Ueberweg alteram partem ex alio fonte haustam esse recte statuerint. Accedit quod non solum ante illam explicationem paullo accuratiorem Simplicius Theophrastum laudat, sed etiam post eam de sententiis Nicolai et Alexandri mentionem facit. Cur negemus uerba in medio posita niti eius auctoritate, cuius nomen initio memoratum est?

Zeller postquam comparatis Simplicii uerbis cum altera parte libelli nostri euicisse sibi

uisus est Simplicium ex eo libello hausisse, concedit a Simplicio quidem libelli scriptorem fide dignum esse habitum eique persuasum fuisse capp. III. et IV. pertinere ad Xenophanem; quod autem Simplicius ita iudicauerit, non ita comparatum esse, ut nos propterea de fide scriptoris et de inscriptione *περὶ Ξενοφάνους* dubitare uetetur. Auctoritatis pondus tam magnum Simplicio tribuere ne mihi quidem in mentem uenit; at nisi argumentis satis idoneis rem aliter se habere comprobari poterit, ei, qui illam libelli partem ad Xenophanem referunt, suo iure in hac disceptatione ad Simplicium prouocabunt.*) Quin etiam, si ea quae in utramque partem disputantur pari momento esse apparuerit, Simplicii testimonium et iudicium ea esse auctoritate, ut rem decernant, statuere non dubito.

Porro Zeller: „Erwaegen wir noch dass Aristoteles eine so eigenthuemliche annahme (*τὸ ἔν* esse nec finitum nec infinitum) an stellen wie metaph. I, 5. phys. I, 3 nicht uebergangen haette, bemerken wir, dass noch bis in's dritte jahrhundert unserer zeitrechnung die gelehrtesten ausleger des Aristoteles ueber das princip des Xenophanes streiten, ohne jener annahme und der aristotelischen schrift, die sie enthaelt, zu erwachen, so wird klar sein, wie wenig wir in unserer darstellung einen urkundlichen bericht ueber die lehre des Xenophanes suchen duerfen.“ De metaph. I, 5 iam disputauimus; quod attinet ad alterum locum, mirum esse concedo decreti Xenophanei illic mentionem factam esse nullam, immo adeo mirum, ut huius unius loci ratione habita aliquis concludere possit Xenophanem omnino nihil docuisse de eo quod unum est; nam ne nominatur quidem ibi Xenophanes. Atqui Aristoteles ipse Xenophanem omnium primum *ἐνίσσει* tradit. Ergo quod in uniuersum tam raro eum memorauerit, eo loco plane omiserit, nulla alia caussa factum puto, quam quia huius philosophi rationem perobscuram, fortasse sibi ne constantem quidem contempserit et pro nihilo duxerit. Nonne enim pariter mirum est Xenophanem ne uno quidem uerbo memoratum esse Phys. I, 2 p. 184, b, 15: *Ἀνάγκη δ' ἦτοιμίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν ἢ πλείους, καὶ εἰ μίαν, ἦτοι ἀκίνητον, ὡς φησι Παμενίδης καὶ Μέλισσος, ἢ κινουμένην ὥσπερ οἱ φυσικοί.* Ex ipsius enim Xenophanis fragmento a me saepius laudato manifesto apparet *τὸ ἔν* immobile ab eo esse dictum. Deinde quod commentatores Aristotelis doctissimi de Xenophanis principio inter se dissident, ipsa doctrinae obscuritate factum esse credo, cum aliis uersibus aliud expressum esse uideretur. cf. Brandis gesch. der entwickel. der griech. phil. p. 84. Atque uel Simplicium, etiamsi fol. 5, b; 6, a e Theophrasto

*) Equidem unius Simplicii auctoritate adducor, ut de fide inscriptionis in cod. Vatic. 1302 non dubitans libellum Aristoteli uolgo tributum a Theophrasto conscriptum esse cum Brandisio existimem eumque eis adnumerandum puto, qui hypomnematici dicantur. Quod autem nonnulla, quae in libello occurrunt, indigna Theophrasto habentur, tum unum et alterum offensionis quicquam habere nego, tum si quandoque bonum Homerum dormitasse Horatius uidetur recte iudicasse, similia ferri posse putauerim in libello Theophrasteo, praesertim cum *πρὸς ἐπὶ δόμῳ οἰκίαν* compositus esse uideatur. Quid, quod in libris illius philosophi, qui abhinc paucis annis a permultis, nunc a nonnullis summus omnium philosophorum habetur, Hegelium dico, aduersarius eius acerbissimus non sine ueritatis quadam specie inesse quaedam ostendit, quae mirum in modum pugnant cum praeceptis logicis. Vide „die beiden grundprobleme der ethik von A. Schopenhauer,“ praef. p. XXI seqq.

certius aliquid afferre uideatur, tamen locis superioribus Xenophanis de uno sententiam prorsus aliter descripsisse supra ostendi. Quod autem nec Nicolaus nec Alexander libelli Aristotelici mentionem faciunt, si Zeller ad hunc Simplicii locum referri uoluerit — id quod ex annotatione apparere uidetur — non uideo, cur aliquis illie, ubi Simplicius utriusque opinionem perpaucis uerbis tetigerit, illam mentionem desiderare possit; sin autem ad alios locos,*^o) ubi nostro iure illius libelli mentionem expectaremus, tam uariis caussis eam omitti potuisse crediderim, ut inde concludere non liceat libellum ab eis fide indignum esse habitum.

Pergit Zeller hunc in modum: „Und dieser ueberzeugung wird es nur zur bestaetigung dienen koennen, dass dieselbe auch von der alterthuemlich epischen form, in der Xenophanes geschrieben hat, keine spur zeigt, um statt dessen dem manne, welchem Aristoteles mangel an denkbildung vorwirft, der gewoehnlichen annahme zufolge eine dialektische eroerterung beizulegen, wie sie in so frueher zeit wohl kaum schon moeglich war.“ Nulla uestigia sermonis poetici in capp. III et IV reperiri etiam Theodorus Bergk dixerat p. 6: „Quae orationis similitudo (confert Simplicii locum cum altera libelli nostri parte) posset explicari, si Xenophanes pedestri scripsisset oratione, ita ut uterque Xenophanis sententiam atque placita uerbis uel plane uel leuiter immutatis ex ipso scriptore petuuisse censendus esset: at uersibus ille persecutus est haec placita, atque hic omnibus poesis luminibus et ornamentis reiectis tenuem et exilem disserendi rationem animaduertimus; itaque illa similitudo non poterit fortuita existimari, sed alter ex altero sua deriuauerit necesse est.“ Brandis quidem l. l. p. 83 seq. aliter hac de re iudicat; habet enim haec contra Bergkium et Zellerum: „Diese letztere behauptung muessen wir von vorn herein durch nachweisung solcher augenscheinlich poetischer und den bruchstuecken des Kolophoniers entsprechenden formen beseitigen.“ Dicit autem haec esse uestigia dictionis Xenophaneae p. 977, a, 17 *τεκνοθῆναι . . . τεκνώσθαι* — 25 *τὸν θεὸν ἀπάντων κράτιστον καὶ βέλτιστον* — 27 *κρατεῖν μὴ κρατεῖσθαι* — 37 *ὄρᾶν τε καὶ ἀκούειν . . . πάντα* — b; 16 *οὔτε ἀτρεμεῖν οὔτε χιναῖσθαι*. Harum locutionum unum illud *ἀτρεμεῖν* aliquo momento esse existimo, et Brandis ipse hanc uocem maxime premit (p. 85 not.). Praeter hanc uocem uerbum *τεκνοῦν* e carmine Xenophanis petitum esse non dubitarem statuere, nisi idem in cap. I, ubi Melissi decreta exponuntur, occurrere uidissem p. 974, a, 22. Sed addere licebit *οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πάντα δύνασθαι* p. 977, a, 35, cf. quae ad hunc locum annotauimus. At ut paene nulla sint aut prorsus nulla in cap. III Xenophaneae dictionis uestigia, inde non licet cogere placita huius philosophi ipsa illic aut non tradi aut non ita tradi, ut eorum descriptionem fide indignam esse appareat. Atque ne Bergk quidem haec effici uolebat ex eis, quae obseruauit. Sint scriptoris uerba omnia, per me licet etiam quaedam argumentationis membra, detraxerit ille decreta Xenophanis e sua simplicii maiestate in has angustias, in haec dumeta, dummodo sententias ipsas ad Xeno-

*^o) Qui praeter illum esse possint, ignoro. cf. Karstenii index auctorum, qui de Xenophane memorarunt. p. 201 seqq.

phanem referendas esse statuatur. cf. Brandis l. I: „Moeglich, dass unser berichterstatter zusammenzog, was sich im lehrgedicht vereinzelt oder lose verbunden fand, — dass er demselben die hauptsachen entlehnte, dafuer zeugen die vorher hervorgehobenen poetischen ausdruecke.“ Illa sermonis poetici uestigia quidem, cum pauca sint eaque nonnullis fortasse dubia, tanti momenti esse negauerim; sed ubiubi nulla ansa praebetur dubitandi, num fide dignus sit auctor, suspicari non licere credo, pro ueris falsa nobis referri. Num statuamus scriptorem, quisquis est, animi caussa decreta tenebris circumfusa excogitasse, nugas sollertissimas sibi finxisse, conclusiunculas uafra nexuisse eo consilio, ut attractis superciliis et fronte rugosa postea impugnaret, quae antea ipse alucinatus esset? Nonne uerebimur talia crimini dare scriptori, quem Melissi*) et Gorgiae decreta satis accurate tradidisse constat? cf. Ueberweg p. 108.

Deinde quod Zeller ex Aristotelis iudicio, qui Xenophanem *μικρὸν ἀγροικότερον* uocauerit, sequi contendit, ut Xenophanis non possit esse talis disputatio dialectica, facile eo refellitur, quod talium disputationum fragmenta etiamnunc habemus profectarum ab eo philosopho, quem idem Aristoteles eodem loco (met. I, 5 p. 986, b, 26) pariter ac Xenophanem *μικρὸν ἀγροικότερον* esse dixit. Cur uero paullo ante Parmenidem idem fieri potuisse negandum sit, quod actate Parmenidea factum esse certissimis testimoniis constat, non uideo.

Iam postquam perlustraui omnia argumenta, quibus Zeller capp. III et IV non pertinere ad Xenophanem euincere studet, tantum abesse puto, ut cum Ueberwegio argumentationem Zellerianam dilui posse negemus**), ut ne unum quidem argumentum allatum esse appareat, quin aut refutatum aut dubium aut leue esse videatur.

At Zeller, qui ad Xenophanem omnino non pertinere capp. III et IV arbitrat ur, ne de Zenone quidem quae fide digna essent in eis tradi contra Ueberwegium firmissimis demonstrauit argumentis. Verum omnibus illis argumentis (pp. 373—376) quae repeti nihil attinet eorum sententiam confirmari apparet, qui ad Xenophanem illa capita referunt. Vide p. 374: „Unsere Schrift behauptet mithin von Zeno, was nur von Xenophanes gesagt

*) Vermehreni disputatione mihi non est persuasum scriptori fidem in tradendis Melissi placitis abrogandam esse; in percensendis nonnunquam eum parum acuminis ostendisse non nego.

**) Ueberweg p. 106: „Wenn aber in dieser beziehung das resultat der Zellerschen kritik unumstoesslich ist: so scheint uns dagegen etc.“ Quae uir doctus in annotatione dicit illos uituperans, qui uel post Zellerum cap. III ad Xenophanem pertinere arbitrantur, in Steinhartum certe non cadere euidens est: „die einen von diesen stuetzen sich nur auf ziemlich vage wahrheitsgruende, wobei sie die fuer eine historische kritik in betracht kommenden momente unbeachtet lassen (so Steinhart a. a. o.).“ Steinhart in prolegg. ad Pl. Parm. not. 10, ubi paucis Hegelium refellere studet, habet haec: „Indessen bezeugt schon Theophrast ganz in uebereinstimmung mit den angaben der aristotelischen schrift, Xenophanes habe gesagt, das eine sei weder begrenzt noch unbegrenzt, weder bewegt noch ruhend, und auch gruende fuer diese behauptungen aufgestellt, worin allerdings schon ein anfang von dialektik liegen wuerde. Dass in den sehr duerftigen bruchstuecken seines gedichtes dergleichen saetze nicht vorkommen, berechtigt nicht zu dem schlusse, dass er sie ueberhaupt nicht aufgestellt habe.“ Iniusta est Ueberwegii reprehensio, nam neque sunt leuia, quae Steinhart profert, neque erat quod illic, ubi de Parmenide agebat, uberius et fusius de Xenophane nostrique libelli fide disputaret.

werden konnte, und im zusammenhang damit schliesst sich auch die weitere ausfuehrung der zenonischen saetze in einer weise an Xenophanes an, die wir nicht fuer geschichtlich halten koennen“ cf. not. 4. — Itaque si cui scriptorem nulla fide dignum habendum esse persuasum est, cur ei Zenonis placita illum tradere noluisse uerisimilius sit quam Xenophanis, prorsus me fugere ingenue profiteor. Hoc enim ipse Zeller etsi non diserte concedit, concedit tamen eis ipsis, quae acute contra Ueberwegium disputauit, adumbrationem scriptoris multa decreta complecti, quae Xenophanis esse ex ipsius fragmentis et aliis certissimis testimoniis constat, nulla uel perpauca, quae Zenonis possint uideri.

Das postquam pertractum omnia argumenta dabo. Zeller in cap. III et IV non pertractat ad Xenophanem conuenit etiam tantum abesse potest, ut cum Ueberwegio argumentationem Xenophanem (dum posse arguere) et ex tunc quidem argumentum aliam esse apparet. Quae autem restant, aut debent esse pertractata.

At Zeller qui ad Xenophanem conuenit non pertractat cap. III et IV exhibetur de deo. Nonne quidem dicitur: „Sed dignum est, ut in hoc tractatu Ueberwegium Aristotelem deum etiam arguamus. Verum omnino hinc arguimus (p. 378-379) quae res est nihil aliud esse, quam sensum continentem, qui ad Xenophanem hinc epigramma. Vnde p. 379: „Sed scholae philosophi nihil aliud esse, quam sensum continentem, qui ad Xenophanem hinc epigramma.“

Epigramma Aristotelis, quod non est inueniendum, hinc est: „Sed scholae philosophi nihil aliud esse, quam sensum continentem, qui ad Xenophanem hinc epigramma.“

Epigramma Aristotelis, quod non est inueniendum, hinc est: „Sed scholae philosophi nihil aliud esse, quam sensum continentem, qui ad Xenophanem hinc epigramma.“

Epigramma Aristotelis, quod non est inueniendum, hinc est: „Sed scholae philosophi nihil aliud esse, quam sensum continentem, qui ad Xenophanem hinc epigramma.“